د پوهنې وزارت

ټولنیزلوستونه

پنځم ټولگی

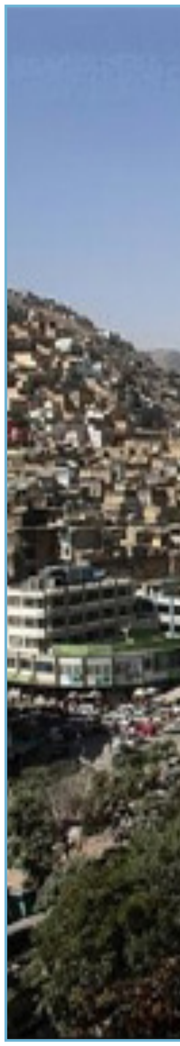

ټولنیزلوستونه د پنځم ټولگی لپاره

Ketabton.com

۱۳۹۹ هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی يې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي — پاميريان، نورستانيان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ايماق، هم پشه يان
دا هېواد به تل ځليږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سينه کې د آسيا به — لکه زړه وي جاويدان
نوم د حق مو دی رهبر — وايو الله اکبر وايو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

ټولنیز لوستونه

پنځم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: ټولنیز علوم

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د ټولنیزو علومو څانګې علمي او مسلکي غړي

ایډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د ایډیټ د څانګې علمي غړي

ټولګی: پنځم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۹ هجري شمسي

بریښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلند کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې د وزير پيغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته يې ژوند رابښلی، او د لوست او ليک له نعمت څخه يې برخمن کړي يو، او د الله تعالی پر وروستي پيغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پيغام ورته (لوستل) و، درود وايو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونيز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدينو شوراګانې د هېواد د پوهنيز نظام شپږګوني بنستيز عناصر بلل کيږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختيا او پرمختيا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونيز نظام کې د ودې او پراختيا په لور بنسټيزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونيز نصاب اصلاح او پراختيا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړيتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځيو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونيزو تأسيساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کيفيت او توزيع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور يو، چې د باکيفيته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنيو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونيز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مديرانو څخه په درناوي هيله کوم، چې د هېواد بچيانو ته دې د درسي کتابونو په تدريس، او د محتوا په لېږدولو کې، هيڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د يوه فعال او په ديني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زيار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤوليت په درک سره، په دې نيت لوست پيل کړي، چې د نن ورځې ګران زده‌کوونکي به سبا د يوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځيرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدريس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونيز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په ليکلو او چمتو کولو کې يې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له درباره څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بريا غواړم.

د معياري او پرمختللي ښوونيز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وګړي يې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزير

دکتور محمد ميرويس بلخي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

شمېره	سرليکونه	مخونه
١	ټولنه څه وايي؟	١
٢	انسان او ټولنه	٣
٣	ټولنيزې اړيکې	٥
٤	سولې ته د ټولنې اړتيا	٧
٥	د انسان حقونه	٩
٦	ټولنيز خدمتونه	١١
٧	ښوونه او روزنه	۱۳
٨	عامه روغتيا	١٥
٩	اوبه رسول	١٧
١٠	برېښنا	١٩
١١	مخابرات	٢١
١٢	د ډاک خدمتونه	٢٣
١٣	ټولنيزې رسنۍ	٢٥
١٤	انټرنېټ	٢٧
١٥	ټرانسپورټ	٢٩
١٦	ښاروالي	٣١
١٧	پوليس	٣٣
١٨	د ترافيک پوليس	٣٥
١٩	کرنه	۳۷
٢٠	حبوبات	۳۹
٢١	صنعتي او طبي نباتات	۴۱
٢٢	مېوې	۴۳
٢٣	سابه	۴۵
٢٤	مال ساتنه	٤٧
٢٥	پسونه	٤٩
٢٦	غوايي	٥١
٢٧	آس	۵۳
٢٨	اوښ	٥٥
٢٩	د چرګانو فارم	٥٧
٣٠	د کبانو فارم	٥٩
٣١	د صنايعو اهميت	٦١
٣٢	لاسي صنايع	٦٣
٣٣	غالۍ اوبدل	٦٥
٣٤	چمياري	٦٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېره	سرليکونه	مخونه
۳۵	خامکګنډل	۶۹
۳۶	ماشيني صنايع	۷۱
۳۷	د نساجيو او اوبدلو کارخانه	۷۳
۳۸	د درمل جوړولو صنعت	۷۵
۳۹	د سمنټ جوړولو فابريکې	۷۷
٤۰	درانه او سپک صنايع	۷۹
٤۱	تور او رنګه فلزات	۸۱
٤۲	ترکاڼي او حجاري	۸۳
٤۳	سوداګري	۸۵
٤٤	داخلي سوداګري	۸۷
٤۵	بهرنۍ سوداګري	۸۹
٤٦	زموږ د هېواد بندرونه	۹۱
٤۷	د ژوند چاپېريال	۹۳
٤۸	اقليم	۹۵
٤۹	د افغانستان اقليم	۹۷
۵۰	د برېښنا توليد	۹۹
۵۱	د افغانستان کانونه او طبيعي زېرمې	۱۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د ټولنې په مفهوم پوه شي.
- انسان به د ټولنیز موجود په توګه و پېژني.
- د ټولنې په پرمختګ کې د ټولنیزو اړیکو ارزښت تشریح کړای شي.
- د سولې، پخلاینې او انسان دوستی سره یې مینه او علاقه زیاته شي.
- خپل او د نورو حقونه و پېژني او هغو ته درناوی وکړي.

لومړی لوست

ټولنه څه ته وايي؟

پوښتنه: ستاسو په آند، ټولنه څه ته وايي؟

ټولنه د خلکو هغې ډلې ته ویل کېږي چې ډېره موده یې سره یو ځای ژوند کړی وي، ګډه سیمه یې په واک کې وي او ګډې موخې ولري.

د بېلګې په توګه: هغه خلک چې په یوه کلي کې ژوند کوي، د یوې کلیوالي ټولنې خلک دي، د کلیو د اوسیدونکو ګډه موخه دا ده چې د مال ساتنې او نورو چارو له لارې یو له بل سره مرسته کوي او خپل ژوند سمبالوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کليو د خلکو شمېر لږ وي نو له دې امله کلی يوه وړه ټولنه ده.

په يوه ښوونځي کې زده کوونکي او ښوونکي هم د يوې کوچنۍ ټولنې وګړي دي، د دې ډلې ګډه موخه د علم او پوهې زده کول دي.

هغه خلک چې په يوه هېواد کې ژوند کوي، د يوې لويې ټولنې وګړي ګڼل کېږي چې هغې ته ملت ويل کېږي.

ټول مسلمانان چې په بېلابېلو هېوادونو کې ژوند کوي،د يوې لويې ټولنې وګړي دي چې د اسلامي امت په نامه يادېږي.

فعاليت

د لويو او کوچنيو ټولنو د توپير په اړه په ډلو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- ټولنه څه ته وايي؟

٢- د يوې کوچنۍ ټولنې، لکه: د ښوونځي، موخې څه دي؟

٣- کليوال خلک له کومې لارې څخه د خپل ژوند اړتياوې پوره کوي؟

کورنۍ دنده

د ټولنې په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان او ټولنه

پوښتنه

ستاسو په آند، انسان او ټولنه په خپلو کې څه اړيکې لري؟

ټولنه د انسانانو د راټوليدلو او د هغوی د دوه اړخيزو فعاليتونو څخه منځ ته راغلې ده چې يوځای سره ژوند کوي او ګډو موخو ته د رسيدو لپاره يو له بل سره مرسته کوي.

د انسان له ځانګړنو څخه يوه هم د هغه د ټولنيزو اړيکو درلودل دي.انسان په يوازې ځان د خپلو اړتياوو د پوره کولو وس نه لري. له دې کبله، ټولنيز ژوند ته اړتيا لري چې په ټولنه کې خپلې اړتياوې پوره کړي.

د ټولنې هرغړی کولای شي چې له تاسو سره د ستونزو په وخت کې مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي او ټولنه کولای شي چې له تاسو سره په جسمي، عاطفي او مالي برخو کې مرسته وکړي. خلک تل په خپلو کې د اړیکو د ټینګښت لپاره کوښښ کوي، د هغوی دغه اړیکې، قوانین او مقررات رامنځته کوي چې ټولنه منظموي. مور ته په کار دي په هغو تصمیمونو کې چې په ټولنه کې د ګډو موخو د رسېدلو لپاره نیول کېږي، د ټولنې د یو ښه او منظم غړي په توګه مرسته وکړو؛ یو بل ته لاسونه ورکړو او په ګډه د یوې ښې ټولنې په جوړولو کې کوښښ وکړو.

فعالیت

په ډلو کې د انسان او ټولنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- انسان په یوازې ځان خپلې اړتیا وې پوره کولای شي؟

۲- ټولنه له تاسو سره څه مرسته کولی شي؟

۳- د یوې ښې ټولنې د جوړولو لپاره څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

د انسان او ټولنې د اړیکو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم لوست

ټولنيزې اړیکې

پوښتنه

ستاسو په آند، انسانان کولای شي چې له نورو سره له اړيکو پرته په ټولنه کې ژوند وکړي؟

انسانان کولای شي چې یو له بل سره اړيکې ټينګې کړي او خپل مقصد یوبل ته څرګند کړي.

نوی زېږېدلی ماشوم په ژړا سره مور او پلار پوهوي چې وږی شوی یم، خو کله چې مور شي خپله خوښي په موسکا سره څرګندوي.

ماشوم له نورو سره د اړيکو ټينګولو او د خپلو غوښتنو د پوهولو ډېر لږ توان لري، خو څومره چې لویيږي، خبرې او اشارې زده کوي چې د هغو په واسطه کولای شي له نورو سره اړيکې ټينګې کړي.

هېڅوک په یوازې ځان نه شي کولی چې خپلې اړتياوې پوره کړي، نو ځکه یو د بل مرستې او لاس نیوي ته اړتيا لري. په خپلو کې د مرستې او اړيکو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټينګولو په ترڅ کې کولای شي چې خپلې اړتیاوې په آسانۍ سره پوره کړي.
نن ورځ د ټکنالوژۍ په پرمختګ سره د خلکو ترمنځ اړیکې د ډله ییزو ارتباطي وسایلو، لکه: موبایل، کمپیوټر، انټرنیټ او د داسې نورو له لارې ډېرې آسانې شوې دي. ژبه، په بشري ټولنه کې د اړیکو نیولو یوه مهمه وسیله ده.
انسان د ژبې په واسطه کولای شي چې ډېر مشکل مفاهیم او احساسات نورو ته انتقال کړي. که چېرته انسان خپل مطلب نورو ته نه شوای وړاندې کولای، نو بشري پوهې به هېڅکله پرمختګ نه وای کړی.
موږ په داسې حال کې چې د خپلې کورنۍ غړي یو، د خپل کلي، ولسوالۍ، ښار او د هېواد له نورو وګړو سره هم اړیکې لرو. نو له دې امله، هرڅومره چې له نورو سره زموږ اړیکې ډېرې وي، په هماغه کچه د خپلې ټولنې اړتیاوې په ښه ډول سره پوره کولای شو.

فعالیت

په ډلو کې د ټولنیزو اړیکو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- له نورو سره اړیکې څه ګټه لري؟
۲- انسان کولای شي چې په یوازې توګه خپلې اړتیاوې پوره کړي؟
۳-د ټولنیزو اړیکو په ټینګښت کې ژبه څه رول لري؟

کورنۍ دنده

د ټولنیزو اړیکو په پرمختګ کې د ژبې د رول په اړه څوکرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سولې ته د ټولنې اړتیا

پوښتنه

څه فکر کوئ، موږ سولې ته ولې اړتیا لرو؟

سوله، روغې، آرامۍ او له جګړې څخه لرې ژوند ته وايي.
ډېر کلونه کېږي چې جګړې او ګډوډۍ زموږ خلکو او هېواد ته ډېر مالي او ځاني زیانونه اړولي دي. ځکه خو موږ له هر څه د مخه سولې ته ډېره اړتیا لرو، سوله د ژوند اړتیا ګڼو او سولې ته د رسیدلو لپاره کوښښونه کوو.
سوله او آرامي ټولنه د پرمختګ او پوهې پر لوري بیايي. په ټولنه کې د سولې او امن په راوستلو سره د خلکو ترمنځ اړیکې ټینګیږي او د ماشومانو او تنکیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوانانو لپاره د ښوونې او روزنې ښې زمینې برابرېږي، د غیر قانوني کارونو مخه نیول کېږي او ځوانان کولای شي چې په ډاډه او آرام زړه خپلې زده کړې پرمخ بوځي.

له دې کبله د هېواد د هر وګړي اسلامي او انساني دنده ده، چې د سولې په ټینګښت کې زیار وباسي.

فعالیت

په ډلو کې د سولې د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ خلک سولې ته ولې اړتیا لري؟

۲- په کومو شرایطو کې کولای شو چې په ښه توګه تعلیم او زده کړه وکړو؟

۳- د ټولنې د پرمختګ لپاره کوم شي ته اړتیا ده؟

کورنۍ دنده

د سولې د ښېګڼو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان حقونه

پوښتنه

ستاسو په آند، انسان کوم حقونه لري؟

د قرآن کریم د لارښوونو او د بشر د حقونو له نړیوالې اعلامیې سره سم، د انسان حقونه دا دي:

د ژوند حق: د ژوند حق او ژوند الهي ورکړه ده. باید ټول انسانان د ځان او د نورو د ژوند ژغورنې او ساتنې لپاره هڅې وکړي، ځکه چې دا زموږ د ټولو انساني دنده ده، لکه څنګه چې خپل ژوند راباندې ګران دی، د نورو ژوند هم را باندې ګران وي نو لازمه ده چې د بل چا ژوند ته زیان ونه رسوو.

د زده کړې حق: هرڅوک حق لري چې زده کړه وکړي، په ښوونځیو او پوهنتونونو کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي.

د مالکیت حق: هرڅوک حق لري چې کور، ځمکه، موټر او داسې نور ولري، موږ مسلمانان باید د نورو ملکیت ته درناوی ولرو او د نورو په مال باندې زیاتی ونه کړو.

د اوسېدلو او ګرځېدو راګرځېدو حق: هرڅوک کولای شي چې په خپل هېواد کې کور ولري او په آزادۍ سره وګرځي.تاسو کولای شئ چې په افغانستان کې هرځای ته چې وغواړۍ ولاړ شئ، هرچېرته چې وغواړۍ ژوند وکړئ او د نړۍ هرځای ته چې وغواړئ سفر وکړئ.

د دندې او کار آزادي: هرڅوک حق لري چې د ځان لپاره له خپل توان او خوښې سره سم یوکسب او کار وټاکي.

د سالم چاپېریال د لرلو حق: هرڅوک حق لري چې په یوه پاک او سمسور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپېریال کې ژوند وکړي او حکومت باید په دې اړه له خلکو سره مرسته وکړي.

برابري: ټول انسانان په خپلوکې سره برابر او مساوي دي، هېڅوک حق نه لري چې د ژبې، مذهب، سیمې او نورو له کبله یو پر بل باندې ځان ښه وګڼي، موږ مسلمانان نه یوازې په خپلو کې مسلمانان وروڼه یو، بلکې په خپلو کې برابرهم یو.

د آزادۍ حق: آزادي او شخصي مصوونیت د هرانسان حق دی، باید چې هغه ته درناوي وکړو. هرهغه څه چې د ځان لپاره خوښوو، د نورو لپاره یې هم خوښ کړو او حق نه لرو چې د نورو آزادۍ ته زیان ورسوو.

د بیان آزادي: هرانسان حق لري هرڅه چې غواړي په ژبه یې ووایي، خو چې د اسلام د دین د اصولو پرخلاف نه وي او یا د نورو په زیان نه وي ترڅو د نورو حقونه تر پښو لاندې نه کړي، د بېلګې په توګه: موږ حق نه لرو چې نورو ته بد ووایو.

فعالیت

په ډلو کې د هرچا د حقونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ژوند حق بیان کړئ؟

۲- د انسان دحقونو نومونه واخلئ ؟

۳- د زده کړې حق څه شی دی، بیان یې کړئ؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مالکیت د حق په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکي او سبا ته یې دې په ټولګي کې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

ټولنیز خدمتونه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د ټولنيزو خدمتونو په مفهوم پوه شي.
- په هېواد کې د ښوونې او روزنې په بهیر پوه شي.
- د اوبو رسولو او د څښلو د پاکو اوبو په ارزښت پوه شي.
- د عامې روغتيا په مفهوم او اهميت پوه شي.
- د برښنا، مخابراتو، پوستې، انټرنېټ او ټولنيزو رسنيو د اهميت په هکله توضيحات ورکړای شي.
- د ښاروالی، پولیسو او د ترافیکو د پولیسو سره د مرستې روحيه پيدا کړي.

شپږم لوست

ټولنیز خدمتونه

پوښتنه

ستاسو په آند، خلک ولې ټولنيزو خدمتونو ته اړتيا لري؟

پخوا به د انسان ډېرې اړتیاوې په کورنۍ او کلي کې پوره کېدلې، خو ورو ورو د ژوند د طریقو په بدلون سره د ټولو اړتیاوو پوره کول د کورنۍ له توان څخه بهر شو. د دې اړتیاوو د پوره کولو دنده ځانګړو ادارو ته چې د هغوی کار خلکو ته د ټولنيزو خدمتونو وړاندې کول دي، وسپارل شو.

نن همدغه اداري کوښښ کوي چې د خلکو فردي او ټولنيزې اړتياوې پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي؛ د بېلګې په توګه: خلک د تعلیمي اړتیاوو د پوره کولو لپاره ښوونځیو، پوهنتونو، د ژوند د چاپېريال سمسورتیا او پاکۍ لپاره ښاروالۍ، د تلو او راتلو د نقلیه وسایطو د نظم لپاره د ترافیکو پولیس، د اړیکو ټینګولو لپاره مخابراتو، د پولي خدمتونو لپاره بانک او د درملنې لپاره روغتیايي کلینیکونو او روغتونونو ته اړتیاوې لري.

د دولت په جوړښت کې وزارتونه او ادارې وي چې د هغوی دنده په یوه ځانګړې برخه کې خلکو ته د خدمتونو وړاندې کول دي؛ لکه: د پوهنې، عامې روغتیا، مخابراتو، کرنې، اقتصاد او داسې نور وزارتونه دي.

هرڅومره چې وزارتونه خلکو ته په خدمت کې بریالي وي، په هماغه اندازه هېواد پرمخ ځي او په پای کې به سوکاله، او ډاډمنه ټولنه ولرو.

فعالیت

په ډلو کې د ټولنیزو خدمتونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- ېخوا به خلکو خپلې اړتیاوې څنګه پوره کولې؟

۲- د ټولنیزو خدمتونو ادارې څنګه منځ ته راغلې؟

۳- د ټولنیزو خدمتونو د څو بنسټونو نومونه واخلئ؟

کورنۍ دنده

ټولنیزو خدمتونو ته د خلکو د اړتیا په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونه او روزنه

پوښتنه

ستاسې په آند، ښوونه او روزنه څه ګټې لري؟

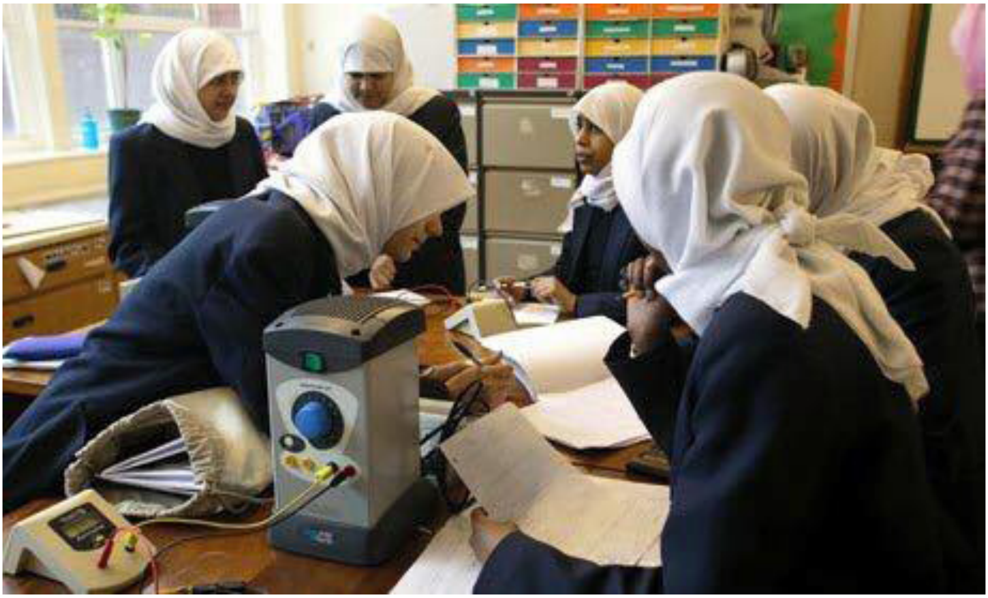

سالمه ښوونه او روزنه د ټولنې بنسټيزه اړتيا ده، چې انسانان ورته د نېکمرغه ژوند د تېرولو لپاره اړتيا لري. دې موخې ته د رسېدلو لپاره: وړکتونونه، ښوونځي، پوهنتونونه او داسې نور ښوونيز بنسټونه او مرکزونه جوړ شوي دي. د پوهنې او لوړو زده کړو وزارتونه د هېواد د ښوونيزو او روزنيزو بنسټونو په سرکې دي. ښوونځي، مدرسې، دارالمعلمينونه او داسې نور د پوهنې وزارت او پوهنتونونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوړو زده کړو په وزارت پورې اړه لري. ښوونه او روزنه د هر هېواد د پرمختګ او ترقۍ بنسټ دی.

فعالیت

په ډلو کې د ښوونې او روزنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-د ښوونې او روزنې او د لوړو زده کړو بنسټونه کوم دي؟

۲-ښوونځي، مدرسې او دارالمعلمینونه په کوم وزارت پورې اړه لري؟

کورنۍ دنده

په خپلو کتابچو کې د ښوونې او روزنې د اهمیت په اړه څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامه روغتيا

پوښتنه

ستاسو په آند، کوم شيان د ناروغۍ لامل کيږي؟

زموږ په دولتي تشکيلاتو کې د خلکو د روغتيا ساتنې لپاره، د عامې روغتيا وزارت په نامه يو وزارت شته. دا وزارت د هېواد د ټولو خلکو د روغتيا او درملنې مسؤوليت لري. د عامې روغتيا وزارت دندې په دوو اساسي برخو وېشل کيږي: د وقايې (له ناروغيو څخه د مخنيوي) برخه. دويم د ناروغيو د درملنې برخه. د عامې روغتيا وزارت له وقايې او ناروغيو څخه د مخنيوي برخه د پوليو، چيچک، شري، تيتانوس او داسې نور واکسينونه ماشومانو ته لګوي چې ماشومان د ناروغيو پر وړاندې وقايه شي؛ ځکه چې وقايه د درملنې په نسبت آسانه او ارزانه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد په ټولو ولایتونو او ولسوالیو کې د روغتونو او کلینیکونو جوړول د عامې روغتیا د وزارت له دندو څخه دي. نن ورځ د دولتي روغتونونو ترڅنګ په هېواد کې زیات شخصي روغتونونه او کلینیکونه شته چې د خلکو روغتیایي خدمت کوي.

د هېواد د ټولو خلکو دنده ده چې د خپل ژوند د چاپېریال پاکوالي او ساتنې ته پام وکړي. په ناپاکه چاپېریال کې مچان، ماشي او میکروبونه وده او نمو کوي، چې د ډول ډول ناروغیو د پیدایښت او انتقال لامل کېږي. له دې امله موږ ټول باید خپلې جامې، کور، کوڅه، ښوونځی او د خپل ژوند چاپېریال پاک وساتو؛ کثافات په یوه معلوم ځای کې راټول کړو چې په بېلابېلو ناروغیو اخته نه شو.

فعالیت

په ډلو کې د عامې روغتیا د دندو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ناروغیو په وړاندې خپل ځانونه څنګه وقایه کولی شو؟

۲- ماشومانو ته واکسین ولې کېږي؟

۳- موږ او تاسو د خپل کور، کوڅې او ښار په پاکوالي کې څه دنده لرو؟

کورنۍ دنده

خپله روغتیا څنګه ساتلی شئ؟ په دې اړه یو مطلب ولیکئ او سبا ته یې په ټولګي کې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه رسول

پوښتنه

ستاسې په آند، اوبه ولې تصفيه کوو؟

اوبه رسول يوه شبکه او دستگاه ده چې د چينو، سيندونو او د ځمکې لاندې اوبه د ځانګړو ماشينونو په واسطه په يوه ځای کې زېرمه کوي، د پاکوالي او صحي کولو څخه وروسته يې د پايپونو او نلونو په واسطه د سيمې خلکو ته توزيع کوي، زموږ د اړتيا وړ ټولې اوبه له باران يا له واورو څخه پوره کېږي چې يوه برخه يې د ځمکې لاندې زېرمه کېږي او نورې يې په سمندرونو کې تويږي. په هغو سيمو کې چې د اوبو رسولو سيستم نه شته، خلک د ځاګانو، نهرونو او يا د سيندونو له اوبو څخه ګټه اخلي.

له دې مخکې چې د سيند يا ځاګانو اوبه د پايپونو يا نلونو په واسطه د کورونو منځ ته ولېږل شي، بايد پاکې شي، دا کار د اوبو په تصفيه خانه کې ترسره کېږي.

اوبه له تصفيې او پاکولو وروسته د پمپ په واسطه د اوبو (ذخيرې) ته لېږل کېږي.

هغه زېرمه تون (ذخيره) چې د يوې ناحيې اوبه پوره کوي بايد د يوې غونډۍ يا په اوچت ځای باندې جوړه شي چې د زېرمې اوچت والی پر اوبو دايمي فشار وارد کړي او هغه د پايپ په واسطه د کور د اوبو نل ته ورسوي.

د کورونو او کارخانو کارول شوې اوبه په معمولي ډول د صفايي لپاره، د ناپاکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبو د تصفيې خــونو (تصفيه خانو) ته لېږل کېږي. وروسته بيا د پمپ په واسطه له ښار څخه بهر ته توېږي. په افغانستان کې د غيرمعياري سيپټيک ځاګانو کيندل له يوې ورځې څخه بلې ته د پاکو اوبو د کثيفولو او د ښځو د صحي اوبو د کمښت لامل ګرځي. زموږ په هېواد کې د پاکو اوبو لاس ته راوړل لويه ستونزه ده چې دغه ستونزې د ماشومانو د مړينې د زياتوالي او د هغې سيمې د خلکو د ډول ډول ناروغيو لامل ګرځي.

د پاکو اوبو په برابرولو او د چټلو اوبو د ايستلو د کانالونو په جوړولو سره چې د خلکو له اړينو اړتياوو څخه ګڼل کېږي، د يو پاک چاپېريال څخه برخمن کېږو او د ډول ډول ناروغيو مخه هم نيول کېږي. موږ ته په کار دي چې له اړتيا څخه پرته اوبه له چټلې څخه وساتو او بې ځايه يې ونه لګوو.

روښانه ده چې د ښځو پاکو اوبو ته دخلکو لاس رسی يوې سالمې او روغې ټولنې ته زمينه برابروي.

فعاليت

په ډلو کې د ښځو اوبو ته د اړتيا په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- اوبه رسول څه ته وايي؟

۲- که د ښځو صحي اوبه نه وي څه راپېښيږي؟

۳- د چټلو اوبو (فاضلاب) د کانالونو نشتوالی څه زيان لري؟

کورنۍ دنده

د ښځو د صحي اوبو د ګټو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېښنا

پوښتنه

ستاسو په آند، برېښنا څه ګټې لري؟

برېښنا هم د الله ﷻ د لويو نعمتونو څخه ده. برېښنا د اوبو، ګاز، نفت، باد او د هستوي انرژۍ څخه توليدېږي.

د برېښنا قوه د سيم يا کېبل په واسطه نورو ځايونو ته انتقالېږي. د برېښنا قوه د برېښنا د محرکه قوې په واسطه په فلزي هادي مزو کې حرکت کوي. په مزيو کې د برېښنا جريان ته برېښنا وېل کېږي.

برېښنا ډېرې ګټې لري، يوه ګټه يې د رڼا د انرژۍ توليد او روښنايي ده. نن خلک په ورځني ژوند کې له برېښنا څخه زياتې ګټې اخلي؛ د بېلګې په توګه: د کور په وسايلو کې، لکه: يخچال، کولر، راډيو، ټلويزيون او داسې نورو کې د برېښنا له انرژۍ څخه کار اخېستل کېږي. همدارنګه، برېښنا په صنعت، سوداګرۍ، طبابت او داسې نورو کې هم ډېر اهميت لري.

د برېښنا انرژي د خلکو لپاره د کارونو د آسانتيا او سهولت لامل کېږي. د برېښنايي وسايلو ډولونه، لکه: جارو، دجامو مينځلو ماشين، د برېښنا منقل او برېښنايي داش د کورنيو کارونه آسانه کړي دي. نن د برېښنا انرژي په ژوند کې دومره رول او اهميت لري چې پرته له هغې څخه ژوند کول ډېر ستونزمن دي. که احتياط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره ونه شي، برېښنا لوی خطرونه رامنځته کوي. نو د برېښنا له انرژۍ څخه سمه ګټه اخيستنه او د لاندې محافظتي ټکو رعايت کول به هېڅکله نه هيروئ:

• د لينونو د لوځېدلو په صورت کې دواړه لينونه يو له بل سره لګېږي چې د لويو اورونو د لګېدلو لامل کېږي.

•کله چې د برېښنا د لين په لوڅو ځايونو انسان ولګېږي، برېښنا يې نيسي. هرکله چې يو څوک برېښنا نيولی وي، د هغه د خلاصون لپاره بايد د برېښنا جريان پرې کړو. له دې پرته له دغه سړي سره تماس زموږ په بدن کې د برېښنا د سرايت لامل کېږي.

•د برېښنا له شارټ شويو وسايلو څخه بايد کار وانه خلو.

•هېڅکله د برېښنا په صندوق (جاين بکس) او لوڅو شويو او پرې شوو مزيو لاس مه وهئ.

هغو اوبو، نمجنې ځمکې او ونو ته چې د برېښنا له مزيو سره تماس ولري، مه نږدې کېږئ.

•د اوراخيستنې په وخت کې بايد د برېښنا جريان قطع کړئ.

موږ بايد د برېښنا له زيات لګښت څخه ځانونه وساتو چې زموږ د نورو هېوادوالو کورونه هم روښانه شي.

فعاليت

په ډلو کې د برېښنا د خطرونو څخه د ځان ساتنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- برېښنا څه ګټې لري؟
۲- په سيم کې د برېښنا جريان ته څه شی وايي؟
۳- برېښنا د څه شي په واسطه نورو ځايونو ته ليږدول کېږي؟

کورنۍ دنده

په کور کې له کومو برېښنايي وسايلو څخه کار اخلئ؟ په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخابرات

پوښتنه

ستاسو په آند، له خپلو دوستانو سره په دننه او بهرکې اړیکه څنګه نیولی شو؟

مخابرات د انسانانو ترمنځ د اړیکو نیولو او نږدې کېدلو وسیله ده. له مخابراتي وسایلو څخه په استفادې سره کولی شو په لږ وخت کې د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه معلومات ترلاسه کړو.

پخوا چې ټلیفون، مخابرې او نورنقلیه وسایل نه وو، خلک به له یوه ځای څخه بل ځای ته پلي تلل. لیک او خبر رسولو به له یوه ځای څخه بل ځای ته ډېر وخت نیوه. زموږ په هېواد کې تلګراف لومړنۍ مخابراتي وسیله وه چې وکارول شوه.

د عصري مخابراتي وسایلو لکه: ټلیفون، تلګراف، فکس او موبایل په منځ ته راتلو سره نن د خوځانیو په موده کې په ټوله نړۍ کې د دوستانو له احوال څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبربدلی شو.

د فکس ماشین د مهمو او اړینو اسنادو په انتقال کې ډېرې اسانتیاوې را منځته کړې دي.

کمپیوټر یو مډرن ماشین دی چې د بشر زیاتې اړتیاوې پوره کولی شي. کمپیوټر هرډول معلومات په خپله حافظه کې ساتي چې د اړتیا په وخت کې ترې کاراخیستل کیږي.

فعالیت

په ډلو کې زموږ په هېواد کې د مخابراتي وسایلو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د مخابراتي وسایلو د ډولونو نومونه واخلئ؟

۲- له کمپیوټر څخه د څه لپاره کار اخیستل کیږي؟

۳- له فکس څخه څه کار اخیستل کیږي؟

کورنی دنده

مخابراتي عصري وسایلو کومې اسانتیاوې را منځ ته کړې دي؟ په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاګ خدمتونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، چې له یوه ځای څخه بل ځای ته لیک څنګه استولی شو؟

ډاګ(پُسته) هغه مؤسسه ده چې د خلکو لخوا د ځینو ارتباطي اړتیاوو د پوره کولو لپاره منځ ته راغلې ده. د پست له لارې کولی شو لیک، د مبارکۍ کارتونه، کتاب، ورځپاڼې او داسې نور شیان نورو خلکو ته د هېواد په دننه او بهرکې واستوو.

د دې لپاره چې زموږ لیک مطلوب شخص ته په خپل وخت ورسېږي، باید د هغه له پاسه پستي ټکټ ولګوو، د لېږدونکي او اخېستونکي آدرس د پاکټ پرشا باندې ولیکو او د ډاګ مسؤول ته یې وسپارو. په لیک باندې د پستي ټکټ لګول دا معنا لري چې مطلوب شخص او ځای ته د لیک د انتقال او رسولو کرایه مو تحویل کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅکله د لیک د پاکټ په منځ کې پیسې وانه چوی او د پیسو د لېږلو لپاره د پست مالي ادارې یا بانک ته ورشئ. که چېرته خلك له نورو خلکو سره د خپلو اړیکو ټینګولو لپاره له ډاګ څخه کار واخلي، ډېرې ستونزې به یې په آسانۍ سره حل شي.

فعالیت

په ډلو کې د ډاګ د خدمتونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- که غواړئ چې کوم ملګري ته مو چې په بل ښارکې ژوند کوي لیک واستوئ، له کومې وسیلې څخه کار اخلئ؟

۲- که وغواړئ چې لیک د ډاګ له لارې واستوئ، دا کار څنګه ترسره کوئ؟

۳- پستي ټکټ څه شی دی؟

کورنۍ دنده

د ډاګ د خدمتونو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست

ټولنیزې رسنۍ

پوښتنه

ستاسو په آند، ټولنیزې رسنۍ څه اهمیت لري؟

هغه وسایل چې دنده یې خلکو ته د معلوماتو او خبرونو رسول وي، رسنۍ بلل کېږي.

ټولنیزې رسنۍ د عامه افکارو په روښانولو کې ډېر اهمیت لري. دا وسایل زیات ډولونه لري، لکه: ورځپاڼه، مجله، ټلویزیون، راډیو، کمپیوټر، انټرنېټ او داسې نور. ټولنیزې رسنۍ موږ له هر ډول پېښو څخه خبروي، د هوا حالات موږ ته رابښيي، د نړۍ له علمي او ټکنالوژیکي پرمختګونو څخه مو خبروي، سیاسي، اقتصادي، فرهنګي او ورزشي معلومات او خبرونه خلکو ته وړاندې کوي.

رسنۍ دنده لري چې پر خبر رسولو سربېره له ښوونیز، علمي، تفریحي، د خوښیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروګرامونه او د طبیعي او غیر طبیعي پېښو په اړه خبرونه هم برابر کړي چې په دې توګه رسنۍ د عمومي ښوونو وسیلې هم دي.

باید تل کوښښ وکړو چې له رسنیو څخه معقوله ګټه واخلو او له هغو مطالبو، تصویرونو او فلمونو څخه چې زموږ د اسلامي، اخلاقي، کلتوري او فرهنګي ارزښتونو څخه لېرې دي ځانونه وساتو.

فعالیت

په ډلو کې له رسنیو څخه د معقولې ګټې اخېستنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ټولنیزو رسنیو د وسایلو نومونه واخلئ.

۲- رسنۍ له کومو پېښو څخه موږ خبروي؟

۳- له رسنیو څخه باید په څه ډول کار واخلو؟

کورنۍ دنده

د رسنیو د اهمیت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنیټ

پوښتنه

ستاسو په آند، له انټرنیټ څخه څه ډول ګټه اخیستلای شو؟

انټرنیټ د اړیکو نیولو یوه وسیله ده چې د نړۍ کمپیوټرونه یو له بل سره نښلوي. د کمپیوټر په واسطه هرڅوک کولای شي چې په نړۍ کې له نورو کمپیوټرونو سره اړیکې ونیسي او په هغې کې له موجودو معلوماتو څخه ګټه واخلي.

نن د انټرنیټ کارول عام شوي دي. د انټرنیټ له لارې کولای شو چې د علمي، فني، اقتصادي، سوداګریزو، فرهنګي او د وروستیو ټولنیزو اطلاعاتو او معلوماتو څخه خبرشو. د خپلې خوښې مجله او ورځپاڼه په کې ولولو.

د ایمیل له لارې هرچاته چې وغواړو لیک استولای شو او ځواب یې ترلاسه کولای شو. په انټرنیټ کې ډېر کتابتونونه شته چې له هغو څخه کولای شو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې خوښې کتابونه ترلاسه کړو.

انټرنېټ د معلوماتو د تبادلې او د علمي استفادې لویه وسیله ده. له انټرنېټ څخه مثبته ګټه اخېستل د هېوادونو په پرمختګ او د ماشومانو او ځوانانو د استعدادونو په ودې او غوړېدو کې ګټور او اغېزناک دي.

فعالیت

په ډله ییز ډول د انټرنېټ د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- انټرنېټ څه شی دی؟

٢- له انټرنېټ څخه کوم ډول معلومات لاس ته راوړلی شو؟

٣- انټرنېټ کومې اسانتیاوې منځته راوړې دي؟

کورنۍ دنده

د انټرنېټ د اسانتیاوو په اړه چې د خبرونو او معلوماتو په برخه کې یې منځته راوړي دي، په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

ترانسپورټ

پوښتنه

ستاسو په آند، مالونه د څه شي په واسطه له یوه ځایه بل ځای ته لېږدول کېږي؟

ترانسپورټ له یو ځای څخه بل ځای ته د مسافرو او مالونو لېږدولو ته وایي چې د موټر، ریل، الوتکې، بېړی او د پایپلاین(Pipeline) په واسطه ترسره کیږي. اوس مهال په افغانستان کې ترانسپورټي خدمتونه د ځمکې او هوا له لارې ترسره کېږي.

ځمکنی ترانسپورټ د مسافرو او مالونو د لېږد په برخه کې خدمت کوي چې شخصي، ټکسي موټرې، ښاري بسونه، د هېواد د ښارونو او کلیو ترمنځ تګ راتګ کوي.

اورګاډی (ریل): اورګاډی په ځمکني ترانسپورټ کې د مسافرینو او مالونو د لېږدولو ډېره ګړندی او ارزانه وسیله ده. اورګاډی د نړی په پر مختللو هېوادونو کې د ځمکې پر سر او د ځمکې لاندې تونلونو کې چې د میترو په نامه یادېږي هم فعالیت کوي.

د هېواد د هوایي ترانسپورټ په برخه کې اوس څلور کمپنۍ: (دآریانا افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوايي شرکت، کام اير، صافي او پامير) د مسافرو مالونو او د پست په رسولو کې بوختې دي. هوايي ترانسپورټ ډېر ګړندی، سوکال او ډېر لګښت لرونکې ترانسپورټي وسيله ده چې زياتره د مسافرو، مېوه جاتو او د هغو مالونو په لېږدولو کې چې وزن يې لږ وي او ارزښت يې زيات وي کارول کېږي.

زموږ په هېواد کې د کابل نړيوال هوايي ډګر چې اوس د حامد کرزي په نامه ياېږي، د کندهار نړيوال هوايي ډګر، هرات، مزار، ننګرهار او څو نور هوايي ډګرونه د داخلي او بهرنيو سفرونو لپاره کارول کېږي.

زموږ هېواد له هرې خوا په وچې پورې نښتی دی. ځکه خو سمندري فعاليتونه په کې نه شي کېدای. خو يوازې د هېواد له ځينو سيندونو څخه په سيمه ييزه کچه د کوچنيو بېړيو په چلولو کې کار اخلي.

فعاليت

په ډله ييز ډول د ځمکني او هوايي ترانسپورټ د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ په هېواد کې څو ډوله ترانسپورټونه دي؟ نومونه يې واخلئ.

۲- له هوايي ترانسپورټ څخه زياتره د کومو مالونو په لېږدولو کې کار اخېستل کېږي؟

۳- زموږ په هېواد کې سمندري ټرانسپورټ ولې نشته؟

کورنۍ دنده

د ترانسپورټ د ګټو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاروالي

پوښتنه

څه فکر کوئ، موږ د خپل ښار په پاکوالي او سمسورتیا کې څه مسؤولیت لرو؟

ښاروالي د دولت یوه مهمه اداره ده چې په مرکز، ولایتونو او ولسوالیو کې فعالیت کوي. ښاروالۍ ډول ډول دندې لري چې مهمې یې دا دي:

- په ښارونو کې د واټونو پخول او د تم ځایونو جوړول.
- د پارکونو او تفریحي ځایونو جوړول.
- د مارکېټونو او راکړې ورکړې د چارو تنظیمول.
- د ښار د سمسورتیا لپاره په غونډیو کې د بوټو او نیالګیو کېنول.
- د ښار د سړکونو او کوڅو پاکول.
- له بار وړونکو لاریو، کورونو، دوکانونو او ښاریانو څخه د صفایي محصول اخیستل.

همدارنګه، په ولایتونو او ولسوالیو کې په ښاروالۍ پورې تړلې ټولې چارې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاروالۍ لخوا پرمخ ځي، خو په لويو ښارونو کې د ځای د پراخوالي له امله، هره ښاروالي په ناحيو وېشل شوې ده چې هره ناحيه د خپلې سيمې اړوندې چارې سرته رسوي.

که څه هم په ښارونو کې د سمسورتيا او پاکوالي دنده د ښاروالۍ ده،خو بيا هم خلک بايد د ښارونو په سمسورتيا، د سړکونو او کوڅو په پاکوالي او د ماليې او صفايي په ورکړه کې له ښاروالۍ سره مرسته وکړي. زموږ دنده ده چې د خپلو کورونو کثافات او اضافه توکي په هغو کثافت دانيو کې چې د ښاروالۍ لخوا په ټاکلو ځايونو کې اېښودل شوي دي، واچوو. په پارکونو کې د تفريح په وخت چمنونه په پښو سره چيت او خراب نه کړو. همدارنګه، د ونو او ګلانو ښاخونه مات نه کړو، بلکې هغه وساتو او د خپل ښار په سمسورتيا کې نورهم زيار وباسو.

فعاليت

په څو ډلو ووېشل شئ او د ښاروالۍ د دندو په اړه له يو بل سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د ښاروالۍ مهمې دندې کومې دي؟

٢- ښاري کثافت دانۍ د څه شي لپاره دي؟

٣-د خپل کور خځلې چېرته بايد واچوو؟

کورنۍ دنده

د ښار په سمسورتيا او پاکوالي کې د ښاروالۍ د دندو او خلکو د مسؤوليت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس

پوښتنه

ستاسو په آند، پولیس کومې دندې لري؟

پولیس دنده لري چې په هېواد کې نظم او امن ټینګ کړي، چې خلک د سولې او آرامۍ په فضا کې خپل ژوند وکړي.
څنګه چې پوهېږو، خلک له هرڅه زیات نظم او امن ته اړتیا لري، د پولیسو دنده دا ده چې کوم کسان قوانینو او مقرراتو ته درناوی نه کوي، د خلکو نظم او امن ګډوډوي او د ټولنیزو اخلاقو پر خلاف کارونه، لکه: غلا، بډې اخېستل، اختلاس، د ځمکو غصب، قاچاق او داسې نور ترسره کوي، ویې نیسي او د قانون منګولو ته یې وسپاري.
پولیس د خلکو د سوکالۍ او امن په خاطر ډېرې نورې دندې هم لري چې ځینې یې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خلکو د ځان او مال ساتنه.
- د دولتي ادارو او عامه تأسیساتو ساتنه.
- د بهرنیو مؤسسو او سفارتونو ساتنه.
- د مواصلاتي لارو ساتنه.

موږ باید د سولې او امنیت د ټینګښت او د غوره ژوندانه لپاره هر وخت او په هر ځای له پولیسو سره مرسته وکړو او د خپل ځان، کورنۍ او هېواد پر وړاندې خپل مسؤولیت ترسره کړو. همدارنګه، د هغوی د اړوندو ادارو د تیلفون شمېرې ولرو چې د اړتیا په وخت کې ورته زنګ ووهو.

فعالیت

په پنځه کسیزو ډلو کې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.

لومړۍ ډله: پولیس څه دنده لري؟

دویمه ډله: پولیس کوم ډول خلک خاري او نیسي یې؟

ځواب ورکړئ

۱- پولیس د کومو جرمونو مخه نیسي؟

۲- د پولیسو دندې بیان کړئ؟

۳- خلک د پولیسو په وړاندې کوم مسؤولیتونه لري؟

کورنۍ دنده

که تاسو پولیس یاست، کوم کارونه به کوئ؟ په دې اړه یو مطلب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترافیک پولیس

پوښتنه

ستاسو په آند، ترافیک پولیس څه دنده لري؟

ترافیک پولیس د خلکو د خدمت او په ټولنه کې د نظم د راوستلو لپاره منځته راغلي دي.

د ترافیکو اداره د پلیو لارویانو او نقلیه وسایلو د تلو راتلو د څارنې مسؤولیت پر غاړه لري او په ښارونو کې د نظم د راوستلو لپاره بېلابېلې دندې ترسره کوي، لکه:

- په څلور لارو کې د ترافیکي څراغونو روښانه کول، چې موټر په وارسره تېر شي.

-چلوونکي چې د ترافیکي مقرراتو څخه سرغړوی، جریمه کوي یې او ترافیکي پېښو ته ځانونه رسوي. خلک هم دنده لري چې د ترافیک پولیسو سره مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي. همدارنګه، له ترافیکي مقرراتو سره بلدشي او هغو ته درناوی وکړي.

ترافیکي څراغونو او د پلیو تلونکو اړوندو مقرراتو او نښو ته پام وکړي او له امنیتي کمربندونو څخه کار واخلي. څرنګه چې په کلیو کې لږ خلک اوسیږي، نقلیه ماشیني وسایل ستونزې نه پیدا کوي، په ښارونو کې د نقلیه وسایطو زیاتوالی او د هغوی تلل راتلل د خلکو لپاره ستونزې پیدا کوي.

که ترافیکي مقررات او لارښوونې مراعات نه شي، ډېر خطرونه او ستونزې رامنځته کیږي.

فعالیت

په اووه کسیزو ډلو کې د ترافیک پولیسو د دندو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ترافیک پولیسو درې ډوله دندې چې سرته یې رسوي، بیان کړئ.

۲- د ترافیک پولیسو اداره د څه لپاره رامنځته شوې ده؟

۳- د ترافیک پولیسو په وړاندې زموږ څه دنده ده؟

کورنۍ دنده

د ترافیک پولیسو ادارې ته د اړتیا په اړه څوکرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرنه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د کرنې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- له حبوباتو سره آشنا شي.
- صنعتي او طبي نباتات و پېژني.
- غلي او پلي لرونکي نباتات سره بېل کړای شي.
- د مېوو او سبو په گټو پوه او ورسره مینه پیدا کړي.
- د کرنې او کرنیزو تولیداتو د زیاتوالي سره مینه پیدا کړي.

نولسم لوست

کرنه

پوښتنه: ستاسو په آند، د کرنې تولیداتو ته وده څنگه ورکولی شو؟

افغانستان یو کرنیز هېواد دی اکثره خلک یې له پخوا زمانو څخه تر اوسه پورې په کښت او کرنه بوخت دي. د هېواد کابو $\frac{1}{5}$ برخه کرنیزو ځمکو نیولې ده. خو د کیمیاوي سرو او مرضونو ضد درملونو لږ کارول، د کرنې زوړ سیستم کارول، د اوبو د بندونو د نشتوالي او د اصلاح شوو زراعتي تخمونو د لږو کارولو له امله حاصلات لږ دي.

د پورتنیو لاملونو د لیرې کولو او د شاړو ځمکو د کرنې لپاره د اوبو د بندونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ويالو جوړول، د کرنيز و ماشين آلاتو او له هغو اصلاح شوو تخمونو څخه ګټه اخيستل چې زموږ د هېواد له اقليم سره برابر وي، د حيواني او کيمياوي سرو کارول، د بزګرانو د اتحاديو جوړول، له نباتي ناروغيو سره مجادله، او د هېواد په کرنيزو چارو کې د دولت په ملاتړ سره به موږ د ښې کرنې څښتنان شو.

فعاليت

په ډلو کې د لاندې چوکاټ تش ځايونه په خپلو کتابچو کې په ځير سره ډک کړئ.

خرنګه کولای شو چې کرنيزې چارې جوړې او حاصلات زيات کړو؟

- د ماشين الاتو څخه ګټه اخيستل.
- د اصلاح شوو تخمونو کارول.
- د اوبو لګولو د چارو سمون او د ويالو او بندونو جوړول.
-
-
- ؟

ځواب ورکړئ

۱- کوم کارونه دکرنې د ښه والي سبب کېږي؟

۲- کوم شيان، زموږ په هېواد کې دکرنې د حاصلاتو د لږوالي سبب کېږي؟

۳- د اوبو د بندونو جوړول په کرنه کې څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

ستاسو په سيمه کې کومې غلې کرل کېږي؟ د هغو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبوبات

پوښتنه

ستاسو په سمیه کې کوم ډول غلې کرل کېږي؟

زموږ د هېواد ښه او مناسبه هوا د هر ډول حبوباتو د کرلو لپاره برابره ده چې ځینې یې دلته یادوو.

الف) غلې

غنم: غنم زموږ د هېواد د خلکو اساسي خواړه جوړوي او په دوه ډول کرل کېږي، یو یې اوبیز او بل یې للمي غنم دي.

-غنم: په عام ډول دکال پر دوو وختونو کې کرل کېږي، یویې د مني غنم او بل یې پسرلني غنم چې دسیندونو، کاریزونو او چینو په اوبو خړوبېږي او له وښو څخه یې د ښارویو د خوړو لپاره ګټه اخیستل کېږي.

-للمي غنم: للمي غنم د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو، غونډیو او دښتو کې کرل کېږي.

جوار: جوار زموږ په هېواد کې له غنمو څخه وروسته په دویمه درجه کرل او مصرفیږي. چې له دانو څخه یې د انسانانو د خوړو، غوړو او له پاڼو او ټانټو څخه یې د ښارویو د خوړو لپاره ګټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شولې (وریجې): د خلکو د خوړو مهمه برخه ده او زموږ په هېواد کې دوه ډوله وریجې کارول کېږي. یو ډول یې نرۍ وریجې او بل یې غټې وریجې دي.

وربشې: په افغانستان کې ډول ډول وربشې د انسانانو او څارویو د خوړو لپاره کرل کېږي.

ب) پلي لرونکي نباتات

له لوبیا، نخود، مۍ، نسک، باقلي، مشنګ، کلول، شاخل او داسې نور پلي لرونکي نباتات دي چې زموږ د هېواد په بېلا بېلو سیمو کې کرل کېږي.

لوبیا، سویا، نخود، نسک، مۍ، باقلي او مشنګ یې ډېر پروټین لري او زموږ خلک له هغه څخه د خوړو په توګه کار اخلي. کلول او شاخل په عمومي ډول څارویو ته ورکول کېږي.

فعالیت

په ډلو کې له حبوباتو څخه د ګټې اخیستنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د غلو د ډولونو نومونه واخلئ.

۲- د پلي لرونکو نباتاتو د ډولونو نومونه واخلئ.

۳- ستاسو په سیمه کې غنم په کوم موسم کې کرل کېږي؟

کورنۍ دنده

هغه حبوبات چې ستاسو په سیمه کې کرل کېږي، په خپلو کتابچو کې یې نومونه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوویشتم لوست

صنعتي او طبي نباتات

پوښتنه

ستاسو په آند کومو نباتاتو ته صنعتي نباتات وايي؟

زموږ په هېواد کې پر غلو سربېره، صنعتي بوټي، لکه: پومبه، چغندر، گني او داسې نور هم کرل کېږي چې په صنايعو کې د اومو توکو په توگه مصرفېږي.

پومبه: پومبه له ډېر پخوا زمانو څخه زموږ په هېواد کې کرل کېږي او د جامو لپاره ورڅخه گټه اخيستل کېږي. د پومبې کښت گرمې هوا او ډېرو او بو ته اړتيا لري. زموږ په هېواد کې پومبه د کندز، بغلان، تخار او بلخ په ولايتونو کې ډېره او د کاپيسا او ننگرهار ولايتونو کې په لږه اندازه چې د سيمې د خلکو اړتياوې پوره کوي کرل کېږي.

جغندر: جغندر هم د افغانستان له پخوانيو نباتاتو څخه د چې د پومبې په څېر تودې هوا ته اړتيا لري. تر هغه مهال چې د بغلان د قندو فابريکه جوړه شوې نه وه، جغندر زموږ په هېواد کې په لږه اندازه کرل کېدل، خو د بغلان د قندو فابريکې د کار په پيلدو سره د قند لرونکو چغندرو کښت د کندز او بغلان په ولايتونو کې زيات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګني: د ګنيو اصلي ټاټوبی هندوستان دی. ګني قندي مواد لري چې بوره ورڅخه جوړېږي او په هغه ځمکه کې چې توده او نمجنه هوا او ډېرې اوبه ولري ښه حاصل ورکوي. د ګنيو د کرلو لپاره هغه سيمې چې تود او نمجن اقليم لري لکه ننګرهار، کونړ، بغلان ولايتونه مناسب دي.

دافغانستان طبي نباتات: زموږ ګران هېواد افغانستان چې په معتدله سيمه کې پروت دی، زيات طبي بوټي يې په بېلابېلو سيمو کې راشنه کېږي چې څه نا څه يې د هېواد په د ننه کې د خلکو له خوا په دوديز طبابت کې کارول کېږي، لکه: سپيرکی، باديان، زرشک، د بابوني ګل، زوف، سپيغول او داسې نور او د دې طبي بوټو يو څه برخه، لکه: خوږه وله، زعفران، زيره او نور له هېواد څخه بهر ته صادرېږي. تېل لرونکي نباتات، لکه: کونځلې، شړشم، زغر او نور هم زموږ په هېواد کې کرل کېږي.

فعاليت

په ډلو کې د لوست په مهمو ټکو باندې بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- پومبه د هېواد په کومو ولايتونو کې ډېره کرل کېږي؟

۲- د جغندرو او ګنيو د کښت سيمې معرفي کړئ؟

۳- د هېواد کوم طبي بوټي بهر ته صادرېږي؟

کورنۍ دنده

د صنعتي نباتاتو د ګټو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېوې

پوښتنه

ستاسو په فکر، مېوې د انسان بدن ته څه ګټې لري؟

زموږ د هېواد هوا باغدارۍ ته برابره ده. زموږ زیاتره خلک په باغدارۍ بوخت دي. مېوې د ویټامینونو او منرالونو سرچینه ده او په هېواد کې د کرنیزو مهمو تولیداتو له جملې څخه شمېرل کېږي. د افغانستان مشهورې مېوې انګور، منې، ناک، انار، آلو، آلوبالو، شفتالو، آلوبخارا، ګیلاس، توت، شاه توت، بادام، پسته، جلغوزي، انځر، زیتون، زردآلو، بهي، سنځلې، عناب، خټکي، هندوانې، نارنج، لیمو، مالټې، سنترې، کینو او داسې نورې دي.

هرکال یوه زیاته اندازه وچې او تازه مېوې چې د جنس، خوند او ډولونو له اړخه نړۍ کې بې سارې دي بهرته صادرېږي.

د نیالګیو کېنول، د مېوه لرونکو ونو او باغونو ښه مراقبت او ساتنه د ښوالۍ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیداتو د ودې او د ژوندانه د ښه ښیرازه چاپېریال او د پاکې هوا د منځ ته راتګ سبب کېږي.

فعالیت

په ډلوکې دهغو مېوو د ډولونو په اړه چې زموږ په هېواد کې پیدا کېږي، بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- کومې مېوې له هېواد څخه بهرته صادرېږي؟

۲- مېوې د کومو شیانو سرچینه ده؟

۳- د باغونو ښه ساتل څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

ستاسو په سیمه کې چې د مېو و کوم ډولونه شته، په خپلو کتابچو کې یې نومونه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سابه

پوښتنه

فکر وکړئ، ستاسو په سیمه کې کوم ډول سابه کرل کیږي؟

د افغانستان هوا د سبو کرلو لپاره مناسبه ده. سابه د مېوو په څېر د ویټامینونو او منرالونو سرچینه ده چې کچالو، توربانجان، رومیان، ګازرې، ټیپر، ملۍ، پیاز، هوګه، لبلبو، کدو، بادرنګ، ترایي، کرم، ګلپي، بینډۍ، کاهو، مرچک او داسې نور یې شامل دي، په افغانستان کې کرل کیږي او زموږ خلک په ورځنیو خوړو کې ور څخه ګټه اخلي. د یادونې وړ ده چې د شفتل او رشقې کرل هم زموږ په هېواد کې دود دي او په عمومي ډول د څارویو د خوراک لپاره هم تازه او هم وچ (دبېدې په شکل) کارول کیږي. شفتل او رشقه له هوا څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایټروجن اخلي، د ریښو په واسطه یې ځمکې ته ورکوي چې په دې ترتیب سره ځمکې ته قوت ورکوي او د راتلونکي کال لپاره یې کرلو ته چمتو کوي.

موږ او تاسو باید هره ورځ له خامو او پخو سبو څخه ډېره ګټه واخلو؛ ځکه چې سابه د ویټامینونو او منرالونو سرچینه ده او زموږ د بدن د روغتیا او سلامتۍ لپاره ډېر ګټوردي.

فعالیت

د سبو د اقتصادي او حیاتي اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- سابه د کومو شیانو سرچینه ده؟

٢- د سبو د ډولونو نومونه واخلئ.

٣- کوم سابه پاخه خوړل کېږي؟ نومونه یې واخلئ.

۴- د شفتل او رشقې کرل د کرنیزو ځمکو لپاره څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

د هغو سبو ډولونه لست کړئ چې ستاسو په سیمه کې کرل کېږي او بیا یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

مال ساتنه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخو ته ورسېږي.

- د مالدارۍ په ارزښت او مفهوم پوه شي.
- د پسونو او غویانو د روزنې او ساتنې په هدف پوه شي.
- د آسونو او اوښانو ګټه اخېستنه تشریح کړای شي.
- د چرګانو او کبانو د فارمونو د ودې او پراختیا سره مینه پیدا کړي.

څلور ویشتم لوست

مال ساتنه

پوښتنه: ستاسو په فکر، په افغانستان کې څو ډوله اهلي څاروي روزل کېږي؟

زموږ په هېواد افغانستان کې ډول ډول وحشي او اهلي څاروي ژوند کوي. اهلي څاروي، لکه: غوايي، اوښان، آسونه، وزې، قچرې، خره، غژګاو او داسې نور دي. وحشي څاروي، لکه: زمری، پړانګ، سورلنډی، شرمښ، غرڅه، هوسۍ، ګیدړ، سوی، بیزو، یګه، شکونړ او داسې نور دي.

همدارنګه، زموږ په هېواد کې کورني مرغان، لکه: چرګان، هیلۍ، فیل مرغ، کوترې او داسې نور ډېر دي ، صحرايي مرغان، لکه: زرکان، صحرايي چرګان،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنچڼې، سیسۍ، زاڼې، صحرايي هېلۍ، بلبل، کارغه، باز، باښه، عقاب، ټپوس او داسې نور شته.

اهلي څاروي په کرنيزو چارو، د مالونو په لېږد رالېږد، د کورنيو د اقتصاد د لوړوالي، د غوښو او لبنياتو، لکه: شيدو، مستو، کوچو، غوړيو، شړومبو، پنېر او داسې نورو ګټو لپاره ساتل کېږي.

فعاليت

د اهلي او وحشي څارويو د اهميت په اړه په ډلو کې سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- ستاسو په سيمه کې کوم ډول اهلي څاروي روزل کېږي؟ نومونه يې واخلئ.

۲- تاسو چې په کومه سيمه کې ژوند کوئ، د هغې په غرونو او دښتو کې کوم ډول وحشي څاروي پيدا کېږي؟

۳- کورني او صحرايي مرغان يو له بل سره څه توپير لري؟

کورنۍ دنده

ستاسې په سيمه کې چې کوم صحرايي او کورني څاروي ژوند کوي، نومونه يې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسونه

پوښتنه

څه فکرکوئ، ستاسو په سيمه کې څو ډوله پسونه موجود دي؟

د افغانستان اوبه هوا او ځمکه د پسونو د روزنې لپاره ډېره مناسب ده. له همدې امله، د افغانستان خلک پر کرنې سربېره مالونه هم ساتي. زموږ کوچي هېوادوال د څارويو، په ساتلو بوخت دي. په ژمي کې تودو سيمو او په اوړي کې سړو سيمو ته ځي. زموږ په هېواد کې بېلابېل سيمه ييز پسونه، لکه: قره قل، هزاره‌گي، بلوچي، ترکي (قطغني)، هراتي، بادغيسي، کندهاري او داسې نور روزل کېږي.

په افغانستان کې د پسونو روزل او ساتل ډېر اقتصادي او سوداګريز تجارتي ارزښت لري. د پسونو له غوښو، شيدو، پنېرو، مستو چې د ويټامينونو پروټينونو مهمه سرچينه ده، ډېره ګټه اخيستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له وړيو څخه يې غالۍ، ټغر، شړۍ،دستکشې،جورابې، وړين ټوکران او لمځي جوړيږي او ځينې يې بهرته هم استول کيږي، د قره قل پوستکي زموږ د هېواد مهم صادراتي توکي دي. وړۍ، پوستکي او کولمې يې هم بهرته استول کيږي. د هېواد په غرنيو سيمو کې وزې ډېرې روزل کيږي چې د هغوی له غوښو، وژغښو، شيدو او مستو څخه يې ګټه اخيستل کيږي. د پسونو په روزلو کې بايد تل د تجربه لرونکو کسانو او وترنرانو له مشورو څخه ګټه واخيستل شي.

په بهرنيو هېوادونو کې پسونه په فارمونو کې ساتل کيږي. دغه طريقه بايد زموږ په هېواد کې هم دود شي.

فعاليت

په ډلو کې د وزو او پسونو د اهميت په اړه بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- لبنيات چې د ويټامينونو او پروټينونو سرچينه ده، نومونه واخلئ؟

۲- د وزو او پسونو اقتصادي اهميت بيان کړئ؟

۳- که پسونه مو ناروغ شي، څه بايد وکړو؟

کورنۍ دنده

د وزو او پسونو د غذايي ارزښت په اړه په خپلو کتابچو کې يوه لنډه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوايي

پوښتنه

ستاسو په آند، د غواوو او غوايانو ساتل په کورني اقتصاد کې څه اهميت لري؟

غواوې او غوايي د کورنيو ژويو له ډلې څخه دي چې خلک يې په کورونو او فارمونو کې ساتي. له غويانو څخه په قلبه کولو، د مالونو په لېږد رالېږد او غوښو څخه يې ګټه اخيستل کېږي. او همدا راز د غواوو له غوښو، شيدو او مستو څخه په خوراکي توکو کې ګټه اخېستل کېږي.

غوايي بېلابېل ډولونه لري، لکه کوپي لرونکي غوايي، چې د هېواد په سهيل ختيځو او سهيل لوېديځو سيمو کې روزل کېږي. مېښې د هېواد په ختيځو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهيلي سيمو او غږګاو په شمال ختيځو سيمو لکه د بدخشان (پامير) کې روزل کيږي.

غوايي د کورنيو په اقتصاد کې ډېر اهميت لري، ځکه خو لازم دي چې په ټاکلي وخت هغو ته اوبه او وابنه ورکړل شي او هم يې د استوګنې ځای هره ورځ پاک او وچ کړو او کله چې ناروغ شي بايد روغتيايي کتنځي ته يې بوځو.

همدا راز، د هغوی اصلاح شوي نسلونه بايد په فارمونو کې وساتل شي.

فعاليت

په ډلو کې د غوايانو د اقتصادي اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-غوايان د کومو موخو لپاره ساتل کيږي؟

۲-کوپي لرونکي غوايان د هېواد په کومو سيمو کې ساتل کيږي؟

۳- غږګاو د هېواد په کومو سيمو کې روزل کيږي؟

کورنۍ دنده

د غوايانو د اقتصادي اهميت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آس

پوښتنه

څه فکر کوئ، ستاسو په سیمه کې آسونه د څه لپاره روزل کېږي؟

آریایان لومړني خلک وو چې آس یې اهلي کړ. په عمومي توګه زموږ په هېواد کې درې جنسه آسونه شته دي.

۱- قطغني آسونه: ډېر د بغلان، تخار، کندز، فاریاب، سرپل، جوزجان او بلخ په ولایتونوکې روزل کېږي چې متوسط او برابر اندام، چټک رفتار او تېز مزاج لري.

۲- ترکمني آسونه: ډېر د مزارشریف او قطغن په سیموکې پیداکېږي او د قطغني آسونو په پرتله غټ او جګ دي.

۳- هراتي آسونه: یوازې د سورلۍ لپاره دي چې ښه برابر اندام او ښه رفتار لري، خو د قطغني آسونو په پرتله چټک او تند خویه نه دي. ملا، نس، پښې او غاړه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوړده ده.

له آسونه ښځه په سورلۍ، وزلوبه، ګاډۍ او نیزه و هلو کې ګټه اخیستل کیږي، خو هغه آسونه چې د مالونو په لیږد را لیږد کې ورځخه کار اخیستل کیږی، یابو ورته ویل کیږي.

آسونو ته باید په ځګو آخورونوکې وابنه واچول شي، د ساتلو ځای یې پاک وي او همدا راز، یې د روزنې او د نسل د ښه والي لپاره له تجربه لرونکو خلکو او وترنرانو سره مشوره وشي؛ د آسونو نعلونو ته هم باید تل پام وشي.

فعالیت

په ډلو کې د آسونو د اهمیت په اړه بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ په هېواد کې د آسونو څو جنسه شته؟

۲- قطغني آسونه زموږ د هېواد په کومو ولایتونو کې ساتل کیږي؟

۳- له هراتي آسونو ښځه د څه لپاره کار اخیستل کیږي؟

کورنۍ دنده

د وزلوبې په اړه یو مطلب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښ

پوښتنه

څه فکر کوئ، له اوښ څخه څه کار اخېستل کېږي؟

اوښان اهلي څاروي دي چې په افغانستان کې له پخوا زمانو څخه د سوداګريزو مالونو د لېږد را لیږد لپاره ساتل کیږي. په افغانستان کې دوه ډوله اوښان (یوکوپي او دوه کوپي) موجود دي.یو کوپي اوښ ته عربي اوښ هم وايي له دوه کوپي اوښ څخه ګړندی دی او په ډېرو ځايونوکې ورڅخه کار اخیستل کېږي.

دوه کوپيز اوښ ته بلخي اوښ هم وايي او له یو کوپيز اوښ څخه پیاوړی دی.

څرنګه چې اوښ د اوبو او خوراک پر وړاندې ډېر مقاومت لري، نو د صحرايي بېړۍ په نامه هم یادېږي. کوم وخت چې سوداګريزو کاروانونو د وريښمو د مشهورې لارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چين او هند تر منځ د افغانستان له لارې څخه د اروپا خواته تګ راتګ کاوه. له اوښانو څخه به کار اخېستل کيده، خو نن د لېږد رالېږد د ماشيني وسايطو د ډېروالي له امله د هغو اهميت کم شوی دی او يوازې کوچيان ورڅخه د مالونو په لېږد د رالېږد د کې کار اخلي او له وړيو، غوښو او شيدو څخه يې هم ګټه اخېستل کېږي.

د اوښانو د نسل د زياتوالي لپاره د ښه نسل رواجول او د هغو د ساتلو طريقه اړينه ده، چې تل له تجربه لرونکو خلکو او د حيواني کلينيکونو د ډکترانو له لارښوونو څخه ګټه واخيستل شي.

فعاليت

په ډلو کې د اوښانو د اهميت په اړه خبرې و کړئ.

ځواب ورکړئ

١- په افغانستان کې څو ډوله اوښان شته دي؟

٢- له اوښانو څخه څه ګټې اخيستل کېږي؟

٣- اوښ ته ولې صحرايي بېړۍ وايي؟

کورنۍ دنده

د اوښانو د اقتصادي او غذايي اهميت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چرګانو فارم

پوښتنه

ستاسو په آند، د چرګانو د ساتلو په اړه څه ویلای شئ؟

چرګ کورنی مارغه دی چې له پخوا څخه زموږ په هېواد کې ساتل کېږي. خلک چرګان دهګیو او غوښو لپاره روزي او ساتي يې. د چرګانو غوښې او هګۍ، د پروټین او راز راز ویټامینونو لرونکي دي چې د انسان د روغتیا لپاره ډېر ګټور دي . په افغانستان کې چرګان په کورونو او فارمونو کې ساتل او روزل کېږي. له غوښو او هګیو څخه يې د هېواد په دننه کې ګټه اخیستل کېږي او بهرته هم صادرېږي چې له دې څخه ډېره ګټه لاسته راځي. چرګان دوه ډوله دي : یو ډول يې د هګیو لپاره، او بل ډول يې د غوښو لپاره روزل کېږي. هغه چرګان چې په کورونو کې ساتل کېږي د کورنیو چرګانو په نامه یادېږي چې شکلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ډول رنګونه لري. هغه چرګان چې په فارمونوکې روزل کېږي زياتره يې سپين دي. د چرګانو روزل او ساتل د کورنيو او هېواد د اقتصاد په پياوړتيا کې ښه رول لري. له دې کبله بايد د چرګانو روزلو ته پام وشي. د هغو دانه او اوبه بايد پاک وي. همدارنګه، د اوسيدو مناسب ځای ولري او تل په کې د ناروغيو ضد درمل وشيندل شي، په خپل وخت سره واکسين شي، چې ناروغه نه شي. د چرګانو د ساتلو او روزلو لپاره بايد له وترنرانو او تجربه لرونکو خلکو سره مشورې وشي. موږ بايد د چرګانو ساتلو او روزلو ته پام وکړو او د چرګانو د فارمونو په پراخولو او رواجولو کې زيار و باسو.

فعاليت

په ډلو کې د چرګانو د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د چرګانو د فارمونو جوړول څه ګټې لري؟

۲- چرګان څو ډوله دي؟

۳-له چرګانو څخه ساتنه او څارنه څنګه وکړو؟

کورنۍ دنده

د چرګانو د فارمونو د اقتصادي اهميت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کبانو فارم

پوښتنه

څه فکر کوئ، زموږ په هېواد کې د کبانو د روزلو فارمونه شته دي؟

کبان د سړې وینې لرونکو حیواناتو له ډلې څخه دي چې د اوبو په خاص چاپېریال، لکه: یخو، تودو، تروو او خوږو اوبو کې ژوند کوي. کبان په آزاد ډول په اوبیز چاپېریال، لکه: په سمندرونو، سیندونو، جهیلونو او نورو کې هم ژوند کوي. څرنګه چې د کبانو غوښې ډېر اهمیت لري د هغوی په روزلو کې ډېر بدلونونه راغلي دي. اوس کبان په فارمونو کې هم روزل کېږي. زموږ د هېواد په سیندونو او جهیلونو کې هم راز راز کبان، لکه: شیرماهي، لقه ماهي، خالداره ماهي او نور ژوند کوي. په درونټې، سروبي، کجکي، کوکچې او نورو کې د برېښنا د بندونو پروژې نه یوازې د برېښنا د تولید لپاره بلکې د نورو زیاتو بېلابېلو موخو لپاره جوړشوي دي چې له هغو څخه د کبانو روزنه هم ده.

په دې وروستیو وختونو کې د کرنې وزارت او مسلکي خلکو په مرسته د کبانو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزنې په برخه کې کوښښ روان دی. د کبانو د روزنې فارمونو ته د هېواد په ختیځو شمالي او جنوب لویدیځو ولایتونو کې په بېلو بېلو کچو پراختیا ورکړشوې ده چې شمېر یې (۳۵۰)فارمونو ته رسیږي او کلنی تولیدات یې نږدې (۱۵۰۰) ټنه دي. دا فارمونه د خلکو د اړتیا وړ حیواني پروټینونو لپاره بسنه نه کوي. پخوا به یوازې په سیندونو کې کبان نیول کېدل، خو اوس ډېر کبان له فارمونو څخه لاس ته راځي.

د کب غوښه د سپینو غوښو له ډول څخه ده چې د بدن د اړتیا وړ پروټین، ویټامینونه، او مالګې لري. غوړ او کلسترول یې لږ دي. څرنګه چې د کبانو روزل د خلکو په اقتصاد کې ډېر اهمیت لري، نو له دې کبله لازمه ده چې زموږ په هېواد کې د کبانو فارمونو ته ډېره وده ورکړشي ترڅو له یوې خوا خلکو ته د کار زمینه برابره شي او له بلې خوا د فارم لرونکو اقتصاد پیاوړی شي.

فعالیت

په ډلو کې د کبانو د غوښو د اهمیت او د کبانو د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- کبان په کومو اوبو کې ژوند کولای شي؟

۲-په هېواد کې د کبانو د ډولونو نومونه واخلئ؟

۳- د کبانو غذايي اهمیت بیان کړئ؟

کورنۍ دنده

د کبانو د اقتصادي اهمیت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
صنعت

د څپرکي موخې
زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.
- د صنایعو په ارزښت پوه شي.
- د غالیو د اوبدلو په اقتصادي اهمیت پوه شي.
- خامک ګنډنه او د څرمنو صنایع تشریح کړای شي.
- د ټولنې په پرمختګ کې د سمنټو د تولید، د سپکو صنایعو، د تورو او رنګه صنایعو، د حجارۍ او ترکانۍ د کارخانو اهمیت تشریح کړای شي.
- د صنعت له پرمختګ او پراختیا سره یې مینه او علاقه زیاته شي.

یو دیرشم لوست

د صنایعو اهمیت

پوښتنه: ستاسو په فکر، صنایع څه اهمیت لري؟

صنعت یو تولیدي فعالیت دی چې د لاس او یا ماشین په واسطه ترسره کېږي چې موخه یې د خلکو د اړتیاوو د پوره کولو لپاره له اومو او لومړنیو توکو څخه د مالونو او شیانو جوړول دي، لکه: کاني، کرنیز، مالداري او کیمیاوي توکي.

د صنایعو، په ځانګړې توګه د ماشیني صنایعو اهمیت په دې کې دی چې په لږ وخت کې د زیاتو اومو موادو شکل بدلوي او کیفیت او ارزښت یې پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.

زموږ خلک له پخوا څخه په کوچنیو دستګاوو کې د لاسي صنایعو په تولیداتو کې بوخت دي. ډول ډول فرشونه، جامې او د اړتیاوړ شیان، لکه: غالۍ، لیمڅي، ټغراو داسې نور شیان جوړوي.

زموږ په هېواد کې د ډېرو کانونو، ډول ډول کرنیزو حاصلاتو، مالدارۍ او ډېرې بشري قوې له شتون کیدای شي چې د صنایعو د منځ ته راتګ او پرمختګ لپاره ښې زمینې برابرې شي.

دولت هم باید د ملي صنایعو د منځته راتګ او ودې لپاره اسانتیاوې برابرې کړي، چې زموږ خلک په کار بوخت شي او زیاته اندازه اړین توکي په هېواد کې تولید شي.

فعالیت

په ډلو کې د ماشیني صنایعو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- صنعت تعریف کړئ؟

۲- د ماشیني صنایعو اهمیت بیان کړئ؟

۳- اومه صنعتي توکي څه ته وایي؟

کورنۍ دنده

د هغو صنعتي توکو د ډولونو نومونه، چې ستاسو په سیمه کې تولیدیږي، په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسي صنايع

پوښتنه

څه فکر کوئ، لاسي صنايع د کورنيو په اقتصاد کې څه اهميت لري؟

هغه صنايع چې په هغې کې د انسان له لاسي مهارت او وړو او ساده ماشينونو څخه کار اخېستل کېږي، لاسي صنايع بلل کېږي چې هغه نساجي صنعت، د گنډلو صنعت، د وړېښمو د اوبدلو صنعت، د تارونو د وړېشلو صنعت، د چرمگرۍ صنعت، ترکاڼي، مسگري، آهنگري، زرگري، حکاکي او داسې نور صنايع دي.

د دې صنايعو زياته برخه د خلکو د ژوند د اړتياوو د پوره کولو لپاره مصرفيږي.

لاسي صنايع د کرنې او مالدارۍ سره نږدې اړيکې لري؛ ځکه د صنايعو زياتره اومه توکي له نباتاتو، لکه: پومبې، کتان، وړېښمو او له حيواني محصولاتو، لکه: پوستکو، وړيو او داسې نورو څخه لاسته راځي. زموږ په هېواد کې سپېنسين (نخي)، وړين او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربښمین ډول ډول توکي، لکه: غالۍ، ټغر، سطرنجۍ، لونګۍ او ليمڅي جوړېږي او له لوخو څخه پوزي او بدل کېږي.

د دولت پام او د تجربو تبادله د لاسي صنايعو د پراختيا لپاره زمنيه برابروي او د لاسي صــنايعو توليدات د هېواد اقتصاد پياوړی کوي.

فعالیت

په ډلو کې د لاسي صنايعو د اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د لاسي صنايعو زياتره اومه توکي له څه شي څخه لاسته راځي؟

٢- لاسي صنايع د کرنې او مالدارۍ سره څه اړيکې لري؟

٣- د لاسي صنايعو د ډولونو نومونه واخلئ.

کورنۍ دنده

د هغو لاسي صنايعو په اړه، چې ستاسو په سيمه کې دود دي، څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غالۍ اوبدل

پوښتنه

ستاسو په آند، د غالۍ اوبدلو د صنعت وده او پراختیا زموږ د هېواد په اقتصاد کې څه اغېز لري؟

د غالۍ اوبدلو صنعت په افغانستان کې اوږده مخینه لري. غالۍ اوبدل زموږ د هېواد له ډېر مهم صنعت څخه بلل کېږي. افغاني غالۍ د جنسیت، دوام، رنګ او ډېزاین له پلوه نړیوال شهرت لري. له افغاني غالیو څخه چې هرڅومره کار واخیستل شي په هماغه کچه یې قیمت پورته ځي. افغاني غالۍ،لکه: د آقچې دولت آبادۍ، کندزۍ، مروي یا موري، قزل اياقي، بلوڅي او داسې نورې دي. چې د هېواد په دننه او بهرکې ډېر پیردونکي لري.

د ټغر اوبدلو صنعت هم د افغانستان په ډېرو ځایونو کې دود دی. ډېر ښه ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې قاقمه يې تغر دی چې په مزار شريف، سرپل او جوزجان کې اوبدل کيږي.

د غاليو اوبدلو پراختيا زموږ د هېواد او کورنيو په اقتصاد کې ډېر رول لري.

.

فعاليت

په ډلو کې د غاليو د اقتصادي اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- زموږ د هېواد د غاليو د مشهورو ډولونو نومونه واخلئ.

٢- افغاني غالۍ له کوم پلوه ډېر شهرت لري؟

٣- افغاني غالۍ کوم ځای ته صادريږي؟

کورنۍ دنده

د غاليو د اقتصادي اهميت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چمیاري

پوښتنه

ستاسو په آند، د چمیارۍ د صنعت وده او پراختیا د کورنیو او ټولنې په اقتصاد کې څه رول لري؟

د چمیارۍ او بوټ ګنډلو صنعت د لاسي صنایعو له ډلې څخه دی چې له پخوازمانو څخه زموږ په هېواد کې دود لري. له څرمنې څخه بوټان، پوستین، پوستینچه، د اوبو مشک او د خارويو لپاره زین، تنګ (د زین ترلو رسۍ)، واګي (لګام) او افسار(ترسرۍ) جوړوي.

دې صنعت نن زموږ په هېواد کې پرمختګ کړی دی. له څرمنې څخه ډول ډول بوټونه، جمپرونه، بکسونه، لاسي بکسونه او داسې نور شیان جوړیږي.

دا کار عموماً په ورو او لویو دستګاوو کې ترسره کېږي او د خلکو اړتیاوې تریوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حده پوره کوي.

د چمیاري او بوټ ګنډلو د صنعت وده نه یوازې د کورنیو په اقتصاد کې زیات اهمیت لري، د ټولنې د اقتصاد په پرمختګ کې هم ډېر ارزښت لري.

فعالیت

په ډلو کې د چمیارۍ د اقتصاد د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د چمیارۍ صنعت د کومو صنایعو له ډلې څخه دی؟

٢- له څرمنې څخه کوم شیان جوړیږي؟

٣- له څرمنې څخه د څارویو لپاره کوم شیان جوړیږي؟

کورنۍ دنده

د چمیارۍ د صنعت د اهمیت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامک ګنډل

پوښتنه

ستاسو په آند، د خامک ګنډلو زده کول د ټولنې او د کورنيو په اقتصاد کې څه اهميت لري؟

دا صنعت ډېر ډولونه لري، لکه: خولۍ ګنډل، غاړه ګنډل، دستمال ګنډل، پردې ګنډل او داسې نور.

خامک هم په لاس او هم د ګلدوزۍ د ماشينونو په واسطه ګنډل کېږي چې د يخن ګنډلو، څادر ګنډلو، پايڅې ګنډلو او د ميز د سر دستمالونو له ګنډلو څخه عبارت دي چې د هېواد په دننه او بهر کې ډېر اخيستونکي لري.

خامک ګنډل (د ستنې ګنډل) زموږ د هېواد يو پخواني صنعت دی. دا صنعت هم د نورو صنعتونو په څېر ارزښتناک دی چې د هغې وده او پراختيا د هېواد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کورنیو د اقتصاد د لوړوالي لامل کېږي.

فعالیت

په ډلو کې د خامک ګنډلو د صنعت د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د خامک ګنډلو د ډولونو نومونه واخلئ.

۲-خامک ګنډل دکورنیو د اقتصاد په ښه والي کې څه اهمیت لري؟

۳- د خامک ګنډلو صنعت د څه شي په واسطه ترسره کېږي؟

کورنۍ دنده

ستاسو په سیمه کې کوم ډول خامک ګنډل دود دي؟ په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشيني صنايع

پوښتنه

ستاسو په فکر، زموږ په هېواد کې کوم ماشيني صنايع توليدېږي؟

ماشيني صنايع په لږ وخت کې ډېرو صنعتي اومو توکو ته په ښه ډول بدلون ورکوي او هغه د خلکو د ګټې اخيستنې لپاره برابروي. په تېرو لوستونو کې مو ولوستل چې زموږ هېواد يو کرنيز هېواد دی، نو ماشيني صنايعو هم زموږ په هېواد کې د اوبو او حرارتي برښنا په توليد سره سم په مرکز او ولايتونو کې په فعاليت پيل کړی دی.

په (۱۳۲۵) لمريز کال کې زموږ په هېواد کې ۳۹۱ وړو او غټو فابريکو فعاليت کاوه او د هېوادوالو د اړتيا وړ صنايع يې توليدول.

اوس هغه فابريکې بيارغول شوي او ترخنګ يې ځينې نورو هم نوی کار پيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی. اوس د هېواد په مرکز او ولایتونو کې(۹) صنعتي پارکونه جوړشوي دي چې (۵۸۰)تولیدي شرکتونه پکې فعالیت کوي او په زرګونو هېوادوالو ته یې د کار زمینه برابره کړې ده.

په دې صنایعو کې د کانونو د را اېستلو، کیمیاوي صنایعو،سپکو صنایعو،لکه: د وربښمو تولیدات، نخي صنایع، د غذایي توکو صنایع، د ممیزوپاکولو، د خوړلو د مالګې، کنګل، کوکاکولا، فانتا، نباتي غوړیو، د ډوډۍ محصولات، شیریني او داسې نور شامل دي.

فعالیت

په ډلو کې د هېواد د ماشیني تولیداتو د ډولونو په اړه سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ماشیني صنایعو ځانګړتیاوې بیان کړئ.

۲- زموږ په هېواد کې څو صنعتي پارکونه فعالیت لري؟

۳- د هېواد د ماشیني صنایعو ډولونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

د کورني صنایعو د تولیداتو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نساجي او اوبدلو فابريکه

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ په هېواد کې کوم صنعت ډېره وده کړې ده؟

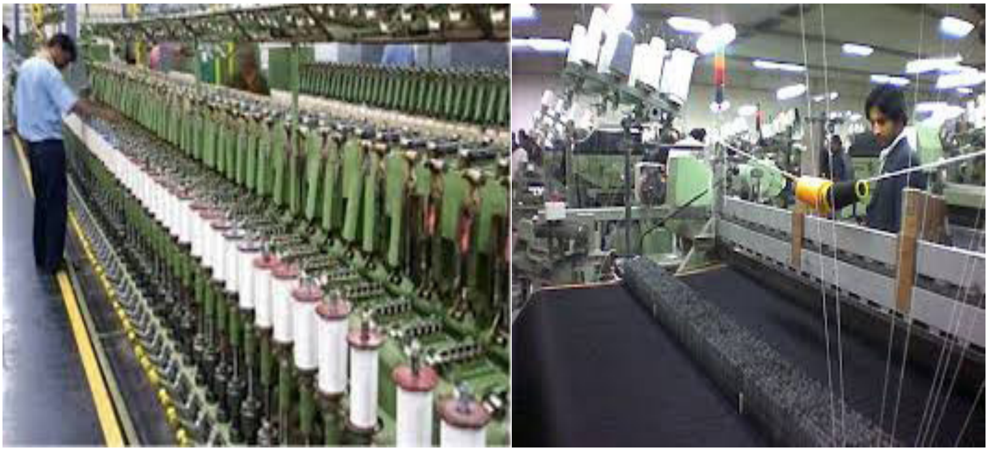

د نساجي او اوبدلو فابريکې هغه کار خونې دي چې په هغو کې د نخي، سنډي، وړيو او د وريښمو ټوټې توليد او اوبدل کيږي.

په افغانستان کې د اوبدلو بېلابېل ډولونه ،لکه:د نخي، وړيو، د وريښمو ټوټې او داسې نورې دود دي. د نساجي صنعت د سپکو صنايعو يوه برخه ده. ماشيني نساجي د لومړي ځل لپاره په ۱۳۳۲ لمريز کال د کاپيسا ولايت په گلبهار کې جوړه شوه. زموږ د هېواد د اوبدلو فابريکې، د بگراميو نساجي فابريکه، د گلبهار نساجي، د پلخمري نساجي، دجبل السراج نساجي فابريکې، د کندهار د وړيو اوبدلو فابريکه، د پلخمري د وړيو اوبدلو فابريکه او د څرخي پله فابريکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې صنعت به په ښه او چټک تولید سره زموږ د خلکو اړتیاوې پوره کولې، خو په دې وروستیو کې دغه صنعت زيات زيانمن شوی دی.

دولت او خصوصي سکټور کوښښ کوي چې د اوبدلو صنعت ته د ودې او پرمختګ زمینه برابره کړي، چې له یو پلوه کورني تولیدات وده وکړي او له بلې خوا خلکو ته کسب او کار پیدا شي له دې سره به د هېواد اقتصاد پیاوړی شي او د بهرنیو توکو د واردولو مخه به ونیول شي.

فعالیت

په ډلو کې د اوبدلو صنعت په اړه یو له بل سره خبرې اترې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د نساجي صنعت تعریف کړئ؟

۲- د اوبدلو او نساجي په فابریکو کې کوم توکي اوبدل کېږي؟

۳- اوبدل څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

د اوبدلو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درمل جوړولو صنعت

پوښتنه

ستاسو په آند، د درمل جوړولو صنعت څه اهمیت لري؟

درمل هغه اندازه کیمیاوي مواد دي چې د بدن د وزن او عمر په اساس د ټاکلي وخت لپاره د متخصصو ډاکټرانو په واسطه ناروغانو ته توصیه کېږي او بېلابېل ډولونه لري،لکه: ګولۍ، شربت، کپسول، ستنې (پیچکارۍ) مرهم او داسې نور.

زموږ د هېواد خلک له پخوا زمانو څخه تر نن ورځې پورې د ناروغیو د درملنې لپاره د تجربه لرونکو کسانو په مشوره له طبي بوټو او مېوو څخه د دوا په توګه کار اخلي او هم د درملنې لپاره یوناني طبیبانو او ډاکترانو ته ورځي.

زموږ په هېواد کې لومړنۍ فابریکه چې ډول ډول درمل یې په معیاري او علمي بڼه تولیدول، د هوخست شرکت و چې د کابل په ښار کې د آلمان هېواد په مرسته جوړ شوی و او تولید یې د لوړ کیفیت لرونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرته په هېواد کې د درملو جوړولو د صنعت ودې او پرمختګ ته پام وکړو، نو موږ به په راتلونکې کې په لوړ کیفیت سره د درملو جوړولو د لویو فابریکو خاوندان یو.

فعالیت

په ډلو کې د درملو د ډولونو په اړه خبرې اترې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- درمل تعریف کړئ؟

۲- زموږ په هېواد کې د درمل جوړولو لومړی شرکت څه نومېده؟

۳- خلک له طبي بوټو او مېوو څخه د څه لپاره کار اخلي؟

کورنۍ دنده

د څو طبي بوټو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سمنټ جوړولو فابریکې

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ په هېواد کې د سمنټ جوړولو څو فابریکې شته؟

له سمنټو څخه، د کورونو، جوماتونو، فابریکو، ښوونځیو، پلونو، سړکونو او نوروځایونو په جوړولو کې کار اخیستل کېږي. دې صنعت زموږ په هېواد کې تر یوې اندازې پورې وده کړې ده او خورا ښه کیفیت لري.

د غوري سمنټو فابریکه زموږ د هېواد له لویو فابریکو څخه ده چې د بغلان ولایت د پلخمري په ښار کې جوړه شوې ده. دا فابریکه په ۱۳۲۲ هـ. ل. کال کې د پخوانۍ چکوسلواکیا د هېواد په تخنیکي او اقتصادي مرستې جوړه شوې وه او له سمنټو څخه یې زموږ د هېواد د ودانیو په جوړولو کې ګټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سمنټو د جوړولو دویمه فابریکه د پروان په ولایت کې د جبل السراج فابریکه ده د دې فابریکې سمنټ، د غوري د فابریکې د سمنټو په څېر ښه کیفیت لري.
د جبل السراج فابریکې په ۱۳۲۷ هـ.ل. کال کار پیل کړ. اوس د دې فابریکې کلنی تولیدات له شاوخوا ۲۵ زره ټنو څخه پورته دي.
همدارنګه، د خلکو د زیاتې اړتیا په خاطر په هرات او سمنګانو کې هم د سمنټو فابریکې د جوړولو په حال کې دي چې د دې نویو فابریکو په جوړولو سره به د سمنټو تولیدات زیات او د هېواد اقتصاد به مو پیاوړی شي.

فعالیت

په ډلو کې د سمنټو څخه د ګټې اخستنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د غوري سمنټو فابریکه زموږ د هېواد په کوم ولایت کې ده؟

۲- د غوري سمنټو فابریکه د کوم هېواد په مرسته جوړه شوې ده؟

۳- زموږ په هېواد کې د سمنټو جوړولو څو فاربریکې شته دي؟

کورنۍ دنده

له سمنټو څخه د ګټې اخیستنې په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درانه او سپک صنایع

پوښتنه

ستاسو په فکر، درانه او سپک صنایع کوم دي؟

درانه صنایع، لکه: د اوسپنې د جوړېدلو کارخانه، درانده ماشینونه او کیمیاوي صنایع زیاتې پانګونې ته اړتیا لري او د تولید بېلابېل پړاوونه وهي.

زموږ په هېواد کې د دې صنعت یوازینۍ کارخانه په کابل کې د جنګلک فابرېکه وه چې د کارول شوو اوسپنو په ویلې کولو یې فلزي توکي، لکه: مېز، څوکۍ، چپرکټونه، لاسي کراچۍ، مېخونه، دروازې، آلمارۍ، د موټر و پرزې، ګول سیخ او داسې نور تولیدول. په دې وروستیو کې د هغې د جوړولو او بیارغونو کار جریان لري. همدارنګه، په هېواد کې د کارول شویو فلزاتو د ویلې کولو نوې کارخانې فعالیت کوي چې د هېوادوالو د اړتیا وړ ډول ډول ګاډر او ګول سیخ تولید وي.

زموږ په هېواد کې د معدني سرشارو زېرمو په درلودو سره او بیا په ځانګړې توګه د اوسپنې او مسو د یوشمېر معدنونو په شتون، د درنو صنایعو د ودې امکان شته دی.

خفیفه یا سپک صنایع: هغه صنایع دي چې د تولیداتو وزن یې لږ، لېږد یې آسان او په مستقیمه توګه د خرڅلاو بازارونو ته وړل کېږي. چې ښې بېلګې یې د نساجي صنایع، د لرګیو او کاغذ صنایع او محصولات دي، چې د کورنیو توکو تولیدات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور دي.

ځرنګه چې زموږ هېواد یو زراعتي هېواد دی او د سپکو صنایعو ډېر اومه توکي (مواد) يې کرنيز او حیواني محصولات دي، له همدې امله په هېواد کې د دې صنايعو د ودې لپاره ډېر امکانات شته.

فعالیت

په ډلو کې د درنو او سپکو صنایعو د محصولاتو د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- درانه صنایع تعریف کړئ؟

۲- سپک (خفیفه) صنایع تعریف کړئ؟

۳- په هېواد کې د درنو صنایعو څو کارخانې موجودې دي؟

کورنۍ دنده

د درنو او سپکو صنایعو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تور او رنګه فلزات

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ په هېواد کې له تورو او رنګه فلزاتو څخه څه ګټه اخېستل کېږي؟

تور فلزات

اوسپنه، چودن، پولاد او نور هغه فلزات چې تور یا تور ته ورته رنګ ولري د تورو فلزاتو په نامه یادېږي. د تورو فلزاتو صنعت د اوسپنې د را اېستلو، ویلي کولو، د فولادو د جوړولو تولید او د هغو صنعتي کیدو ته وایي چې ډېره ګټه ورڅخه اخیستل کېږي.

زموږ په هېواد کې د اوسپنې (۲۷) کانونه شته دي چې تر ټولو مهم یې د بامیانو په ولایت کې د حاجیګک د اوسپنې کان دي. اوسپنه یې هم ښه جنسیت او زیاتې زېرمې لري.

رنګه فلزات

هغه فلزات چې له تور رنګ څخه پرته بل رنګ ولري د رنګه فلزاتو په نامه یادېږي، لکه: مس، المونیم، سپین زر، سره زر، نِکل، قلعي، سُرب او داسې نور.

د رنګه فلزاتو صنعت

مس سور بخن فلز دی چې انسانانو د لرغونو زمانو راهیسې پېژانده او ګټه یې ورڅخه اخېسته د مسو او المونیمو څخه په برېښنایي ماشین الاتو او د برېښنا د انرژۍ د انتقال لپاره کار اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له سپينو او سرو زرو څخه د زيات ارزښت له امله د ګاڼې په جوړولو کې ګټه اخېستل کېږي. قلعي چې سپين رنګه فلز دی په صنعت کې ډېر کارول کېږي.

ټټاران (مسګران) په ابتدايي وسايلو سره د هېواد والو د اړتيا وړ لوښي جوړوي او زرګران هم له سپينو او سرو زرو څخه ډول ډول ګاڼې جوړوي.

زموږ په هېواد کې د مسو، سروزرو، سپينو زرو، المونيمو او د نورو رنګه فلزاتو کانونه شتون لري. د عينکو د مسو کان چې د لوګر په ولايت کې دی. د نړۍ له ښو او لويو کانونو څخه ګڼل کېږي.

زموږ هېواد د کانونو له پلوه شتمن او غني دی. د فلزاتو راايستنه او له هغو څخه ګټه اخېستنه د کارونو په رامنځ ته کېدو او د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې ډېر رول لري.

فعاليت

په ډلو کې د تورو او رنګه فلزاتو د اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د هېواد د اوسپنې تر ټولو لوی کان په کوم ولايت کې موقعيت لري؟

٢-زموږ په هېواد کې د رنګه فلزاتو کوم کانونه موجود دي؟

٣- د عينکو د مسو کان په کوم ځای کې موقعيت لري؟

کورنۍ دنده

د فلزاتو د اقتصادي ارزښت په اړه خپلو کتابچو کې څوکرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکاڼي او حجاري

پوښتنه

ستاسو په آند، له ډبرو او لرګيو څخه په کومو برخو کې ګټه اخيستل کېږي؟

الف) ترکاڼي

هغه کسب دی چې له لرګيو څخه ښکلي وسايل لکه: صندوقونه، دروازې، کړکۍ، مېزونه، څوکۍ او داسې نور جوړوي. زموږ په هېواد کې د لرګيو صنعت له پخوا وختونو څخه دود دی. ترکاڼانو به له لرګيو څخه ډول ډول کړکۍ، ورونه (دروازې)، مېزونه، څوکۍ او داسې نور وسايل په بېلابېلو بڼو او ډولونو سره جوړول. د نورستان ولايت د لرګيو څوکۍ، مېزونه، صندوقونه او کړکۍ ډېرې ښکلې او ارزښتناکې دي او تل د ګرځندويانو د پام وړ ګرځېدلې دي. په ختيځو او سوېلي ولايتونو کې ترکاڼان د کورونو او جوماتونو چتونه په بېلابېلو بڼو سره ښکلي کوي چې د کورونو او جوماتونو ښکلا پرې زياتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه صنعت ودې او پراختیا ته د دولت په پاملرنه زموږ د خلکو لپاره د کارونو او بوختیاوو ښې آسانتیاوې برابرېږي او د هېواد اقتصاد پرې پیاوړی کېږي.

ب) حجاري

د زینتي وسایلو او لوښوجوړولو په موخه د ډبرو کېندلواو توګولو ته حجاري وايي. د حجاري صنعت زموږ په هېواد کې له پخوا څخه دود دی، د هېواد تکړه ډبر توړونکي د مرمرو او رخام له ډبرو څخه د کورونو او تعمیرونو لپاره ډول ډول زینتي ډبرې او بېلابېل لوښي، لکه: پیاله، ګیلاس، چایجوش، میز او داسې نورجوړوي چې د هېواد په دننه او بهر کې د ښه بازار په درلودلو هنري او تاریخي اهمیت لري.

د حجاري فابریکې په جلال آباد، هلمند او هرات ولایتونو کې جوړې شوې دي چې له تولید څخه یې د هېواد په دننه کې ګټه اخېستل کېږي او بهر ته هم لېږدول کېږي.

فعالیت

په ډلو کې د ترکاڼۍ او حجارۍ صنعت په اړه خبرې اترې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- ترکاڼان له لرګیو څخه کوم شیان جوړوي؟

۲- د لرګیو په صنعت کې زموږ د هېواد کوم ولایتونه مشهور دي ؟

۳- ډبر توړونکي له ډبرو څخه کوم شیان جوړوي؟

کورنۍ دنده

په کوم ځای کې چې ژوند کوئ، د هغو شیانو نومونه چې له لرګیو څخه جوړېږي، په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګري

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د سوداګرۍ په مفهوم پوه شي.
- د داخلي او بهرنۍ سوداګرۍ په اقتصادي اهمیت پوه شي او هغه یو له بله سره توپیرکړای شي.
- د هېواد د صادراتو او وارداتو په اړه توضیحات ورکړای شي.
- د سوداګرۍ او د هغه له اقتصادي اهمیت سره مینه پیدا کړي.

درې ځلویښتم لوست

سوداګري

پوښتنه: ستاسو په فکر، سوداګري د یوه هېواد په اقتصاد کې څه رول لري؟

انسانان د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره دې ته اړ دي، هغه توکي چې خپله یې تولید کړي وي پر نورو وپلوري او د خپلې اړتیاوړ توکي له نورو څخه ترلاسه کړي،دې ته سوداګري وایي. په بل عبارت، د ګټې په موخه د توکو اخیستلو او پلورولو ته سوداګري وایي.

سوداګري دوه ډوله ده: داخلي سوداګري او بهرنۍ سوداګري.

د هر هېواد پراختیا او پرمختګ د توکو په ډېر تولید پورې تړلې وي، څومره چې د هېواد صادرات ډېر وي، په هغه کچه بهرني اسعار (پیسې) هغه هېواد ته راوړل کېږي او پیسې یې ارزښت پیدا کوي او اقتصاد یې پیاوړی کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان داسې یو هېواد دی چې له وچې سره تړلی دی او له سمندرونو سره مستقیمه لار نه لري، خو له دې سره د نړۍ له زیاترو سوداګریزو بازارونو سره اړیکې لري.

د افغانستان سوداګري په کرنیزو (زراعتي) محصولاتو، د څارویو په تولېداتو او لاسي صنایعو باندې ولاړه ده.

افغانستان هر کال ډېرې تازه او وچې مېوې، لکه: پسته، بادام، څېغوزي، ممیز او داسې نور پاکستان، هندوستان، اروپا او امریکا ته لېږدوي.

زموږ د هېواد صادراتي توکي د څارویو تولیدات، پوستکي، د قره قل پوستکي او کولمې دي چې د اروپا او نورو هېوادونو بازارونو ته لېږدول کېږي چې په پایله کې یې ډېر خارجي اسعار (پیسې) هېواد ته راځي او د هېواد د اقتصاد په پرمختګ کې مهم رول لري.

فعالیت

په ډلو کې د سوداګرۍ د ګټو په اړه په خپلو منځونو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- سوداګري څه ته وایي؟

۲- زموږ د هېواد سوداګري په کومو شیانو ولاړه ده؟

۳- زموږ د هېواد تر ټولو ډېر صادراتي توکي کوم دي؟

کورنۍ دنده

د افغانستان د صادراتو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخلي سوداګري

پوښتنه

ستاسو په آند، داخلي سوداګري د هېواد په اقتصادکې څه اهمیت لري؟

له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته د ګټې اخېستنې په موخه د اضافي محصولاتو انتقالولو ته داخلي سوداګري وايي.

داخلي سوداګري نه یوازې ښارونه یو له بل سره نښلوي، د هېواد د بېلابېلو قومونو او قبایلو ترمنځ تړلنيزې، کلتوري او اقتصادي اړیکې هم ټینګوي او پراخوي. سوداګر له کلیو څخه ښارونو ته سوداګریز توکي لېږدوي او په مقابل کې د اړتیا وړ شیان د هېواد له لویو ښارونو څخه کلیو او ولسوالیو ته انتقالوي چې له دې فعالیت څخه سوداګران ګټه ترلاسه کوي او د خلکو اړتیاوې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کوي.

په عمومي توګه د هېواد سوداګران صنعتي اومه توکي، مېوې، د لاسي صنايعو تولیدات او څاروي په ښارونوکې پلوري او په بدل کې د خلکو د اړتيا وړ شیان اړوندو سیمو ته انتقالوي.

فعالیت

په ډلو کې د داخلي سوداګرۍ په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د کليو او ښارونو د خلکو ترمنځ د داخلي سوداګرۍ رول بيان کړئ.

۲- داخلي سوداګر د کليو او ښارونو ترمنځ کوم شیان انتقالوي؟

۳- ستاسو داستوګنې په سيمه کې کوم شيان پلورل او پېرودل کيږي؟ نوم يې واخلئ.

کورنۍ دنده

د داخلي سوداګرۍ په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنۍ سوداګري

پوښتنه

ستاسو په آند، بهرنۍ سوداګري څه اهمیت لري؟

صادرات

نورو هېوادونو ته د خرڅلاو او يا د بدلېدو په موخه د کاليو او نورو توکو لېږدولو ته صادرات وايي. صادرات د هېواد د اقتصاد په وده او پراختيا کې ډېر اهميت لري، له دې کبله بايد د صنعتي توليداتو او زراعتي محصولاتو پراختيا او لوړوالي ته پام وشي، چې زموږ د خلکو اړتياوې پوره او اضافي محصولات مو له هېواد څخه بهر ته صادر شي. هغه هېواد چې نورو هېوادونو ته ډېر کالي او توکي صادر وي، په هماغه کچه يې خپل اقتصاد لوړېږي.

زموږ د هېواد صادرات دادي: پنبه، وچې او تازه مېوې، وړۍ، کُلمې، پوستکي د قره قل پوستکي او طبي نباتات، لکه: زعفران، زيره، هنګ، شيرين بويا(خوږه ولې)، د لاسي صنايعو محصولات، لکه: غالۍ او داسې نور، چې له صادرولو څخه يې زموږ هېواد ته بهرني اسعار را وړل کېږي او د اقتصادي ودې لامل کېږي.

واردات

زموږ هېواد کرنيز محصولات او صنعتي توکي توليدوي. د دې لپاره چې زموږ د هېواد اقتصاد په کرنيزو محصولاتو، مالدارۍ او لاسي صنايعو ولاړ دی او صنعت يې ښه وده نه ده کړې چې د هېواد ټولې اړتياوې پوره کړي، نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړتیا وړ توکي، لکه: نفت، ګیس (طبیعي ګاز)، خوراکي توکي، د ودانیو توکي، نقلیه وسایط، درمل، د برېښنا سامان آلات او داسې نور له نورو هېوادنو څخه واردېږي.

د دې لپاره چې د کالیو او توکو د واردولو مخه ونیسو او یا تر یو بریده یې پورې هغه لږ کړو، نو باید د خپل هېواد تولېداتو او محصولاتو ته پام وکړو.

زموږ په هېواد کې د کرنې لپاره ځمکې شته چې د اوبو له زېرمو او زراعتي ماشینونو څخه په کار اخیستلو سره کولای شو کرنیز محصولات اوچت کړو. په همدې توګه، د کانونو، نفتو او ګازو له رااېستلو سره کولای شو، د هېواد صنعت پراخه کړو، د هېواد کورنۍ اړتیاوې حل او هم اضافي محصولات بهرته ولېږدوو.

فعالیت

په ډلو کې د صادراتو او وارداتو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د افغانستان تر ټولو مهم صادراتي توکي کوم دي؟

۲- صادرات څه ته وايي؟

۳- د هېواد واردات څرنګه کمولای شو؟

کورنۍ دنده

په خپلو کتابچو کې د هغو شیانو نومونه ولیکئ چې له هېواد څخه بهر ته لېږدول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هيواد بندرونه

پوښتنه

کله د هېواد له کوم بندرخځه تېرشوي یاست؟

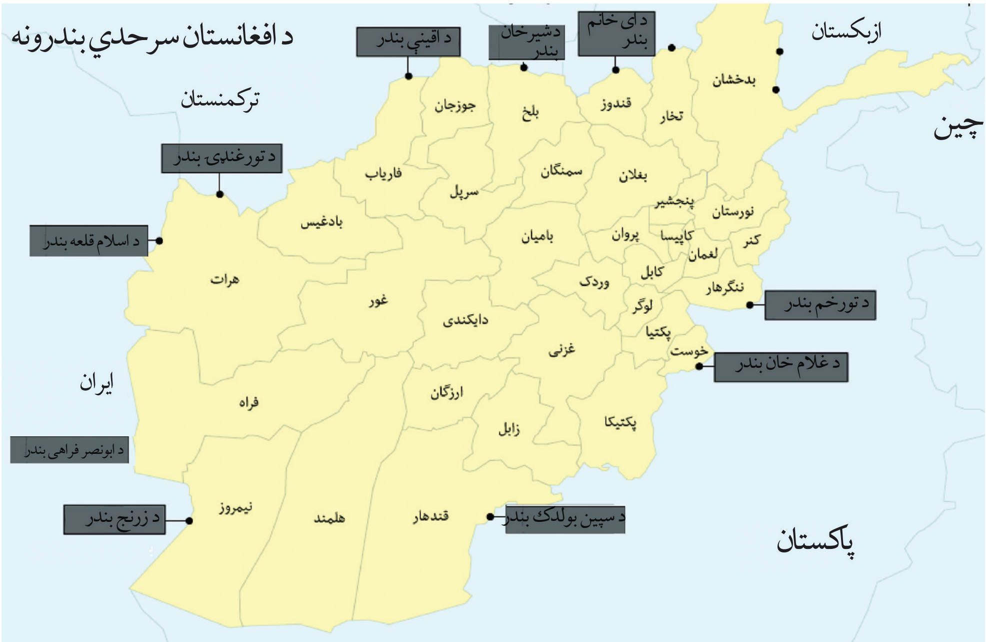

بندر د دوو هېوادونو ترمنځ هغه سرحدي نقطه ده چې د خلکو او سوداګریزو مالونو تګ راتګ او حمل ونقل پکې کیږي.

هغه هېوادونه چې له سمندر سره نښتي دي، سمندري بندرونه لري. خو هغه هېوادونه چې له سمندر سره لاره نه لري، د وچې بندرونه لري. زموږ د هېواد مهم بندرونه حیرتان، د آقیني، آی خانم، شیرخان، تورغونډی، اسلام قلعه، زرنج، تورخم، غلام خان، سپین بولدک او ابونصرفراهي دي.

د تورخم بندر: دا لویه سوداګریزه لاره ده. د افغانستان او پاکستان ترمنځ له ګڼې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګونې څخه ډکه سیمه ده چې د ډیورنډ د تحمیلي کرښې په اوږدو کې پرته ده.

د سپین بولدک بندر: دا بندر د کندهار ولایت په سویل کې د ډیورند د تحمیلي کرښې په اوږدو کې موقعیت لري او د افغانستان او پاکستان ترمنځ دویم لوی بندر دی.

د حیرتان بندر: د حیرتان بندر د بلخ ولایت په شمال، د افغانستان او ازبکستان ترمنځ پوله کې پروت دی، زموږ هېواد د منځنۍ آسیا له هېوادونو سره نښلوي او زموږ د هېواد یو مهم سوداګریزو بندر شمېرل کېږي.

د تورغونډۍ بندر: دا بندر افغانستان له ترکمنستان سره چې د افغانستان او منځنۍ آسیا د هېوادونو ترمنځ مهمه سوداګریزه لاره ګڼل کېږي، نښلوي.

د اسلام قلعه بندر: د افغانستان او ایران ترمنځ سرحدي سیمه ده چې د هرات ولایت لویدیځ لوري ته موقعیت لري.

د بندرونو شتون د یوه هېواد لپاره ډېر مهم او حیاتي دی. له دغو لارو څخه د خلکو او د سوداګریزو مالونو تګ راتګ او لېږد رالېږد کېږي. له بندرونو څخه لاس ته راغلي ګټه زموږ د هېواد د عوایدو مهمه برخه ده.

فعالیت

په ډلو کې د هېواد د مهمو بندرونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د افغانستان د بندرونو نومونه واخلئ؟

۲- د تورغونډۍ د بندر په اړه معلومات ورکړئ؟

۳- د تورخم بندر زموږ هېواد له کوم هېواد سره نښلوي؟

کورنۍ دنده

د بندرونو د اقتصادي اهمیت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

د ژوند چاپېریال

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د ژوند د چاپېریال په ګټو به پوه شي.
- د مختلفو سیمو اقلیم به وپېژني.
- د خپل هېواد د اقلیمونو ډولونه به تشریح کړي.
- د برېښنا د تولید د خرنګوالي او ارزښت په هکله به تشریحات ورکړي.
- د هېواد د کانونو، زېرموو د اهمیت او ارزښت په هکله به پوه شي.

اوو څلوېښتم لوست

د ژوند چاپېریال

پوښتنه: ستاسو په آند، انسانان د خپل ژوند د چاپېریال د پاک ساتلو لپاره ولې کوښښ کوي؟

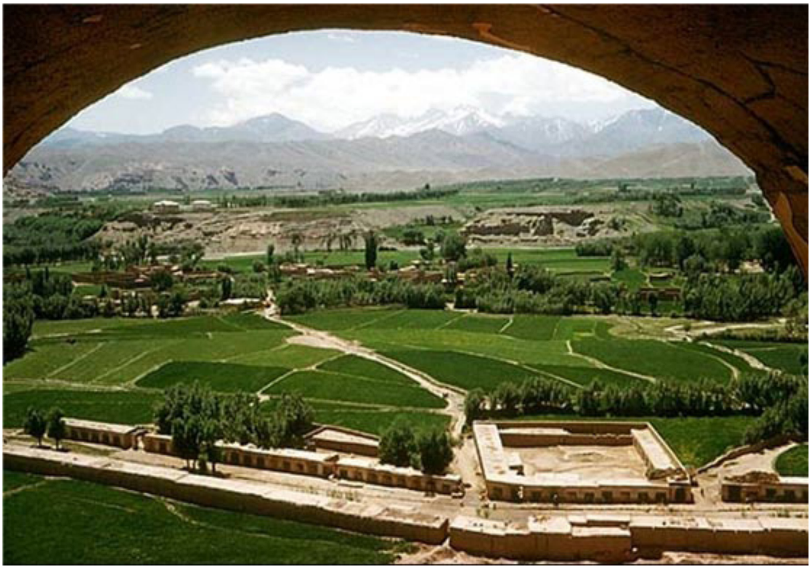

د ژوند د چاپېریال ساتل د اوسېدلو ځای د پاک او سمسور ساتلو په معنا دی.

د ژوند د چاپېریال ساتل د روغ جسم او غوره ژوند لپاره ضروري دی.

فاضله توکي، لوګي، خځلې، خاورې او دوړې د ژوند د چاپېریال د ککړتیا او د بېلابېلو ناروغیو لامل ګرځي. چې باید په ټاکلو او مناسبو ځایونو کې وغورځول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور، جومات، مدرسه، ښوونځی، لارې، د کرنې ځمکې، باغونه، د سیل ځایونه، ویالې، سیندونه، ښاګانې، کاریزونه، چینې او نور چې د ژوند چاپېریال دی باید پاک وساتل شي او د ونو او ځنګلونو له پرېکولو څخه یې ډډه وشي.

د کورنیو مشرانو او ښوونکو ته پکار ده چې زده کوونکو ته د ژوند د چاپېریال د پاک ساتلو په اړه ګټورې لارښوونې وکړي.

پاکوالی د روغتیا لپاره ډېر ضرور دی له دې امله باید خپل ځان او چاپېریال پاک او سمسور وساتو. افغانستان زموږ د ټولو ګډ کور دی. د هغه پاک او سمسور ساتل د هر افغان دنده ده.

فعالیت

په ډلو کې د ژوند د چاپېریال د پاک ساتلو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ژوند چاپېریال څه شی دی؟

۲- ناپاکه چاپېریال څه زیانونه لري؟

۳- کوم شیان د ژوند چاپېریال ککړوي؟

کورنۍ دنده

د ژوند د چاپېریال د ساتلو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقليم

پوښتنه

ويلای شئ چې ستاسو د استوګنځي هوا څرنګه ده؟

اقليم، د هوا د حالاتو، لکه: تودوخه، اورښت، رطوبت او داسې نورو منځنى حد دى چې له ډېرشو کلونو څخه زيات په يوه سيمه کې تکرار شي.

د ځمکې د کرنې د سيمو اقليم د استوا له کرښې او له سمندر څخه د لرېوالي او د بحر له سطحې سره د لوړوالي د اختلاف له امله جلاجلا دى چې په لاندې ډول دي:

معتدل اقليم

په دغه اقليمي سيمه کې د کال په اوږدوکې بارانونه اوري، هوا يې نه ډېره توده او نه ډېره سړه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قطبي اقليم

د کال په اوږدو کې سوړ، وچ او کنګل وي.

غرنی اقليم

د ارتفاع او لوړوالي له امله سوړ او واورين وي.

صحرايي اقليم

د کال په اوږدوکې تود او وچ وي او لږ باران پکې اوري.

نيمه صحرايي اقلم

اوړی يې تود، وچ او ژمی يې سوړ او واورين وي.

مديترانه يي اقليم

اوړی يې تود، وچ او ژمی يې معتدل او باراني وي.

اقليمي سيمې د څارويو او نباتاتو د ودې لپاره مناسبې سيمې دي. په دې توګه، د نباتاتو د کرښې لپاره د هرې سيمې د اقليم پېژندل اړين دي.

فعاليت

په ډلو کې د اقليم د ځانګړتياوو په اړه په خپلو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- اقليم تعريف کړئ؟

۲-د اقليمونو د ډولونو نومونه واخلئ؟

۳- د صحرايي اقليم هوا څرنګه ده؟

کورنۍ دنده

د خپلې سيمې د اقليم په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اقليم

پوښتنه

څه فکر کوئ، ستاسو سيمه څه ډول اقليم لري؟

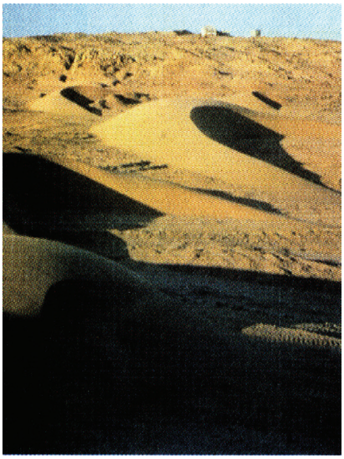

د صحرايي سيمه

مديترانه يي سيمه

افغانستان يو غرنی هېواد دی. د شمالي نيمي کرې په معتدله سيمه کې د استوا له کرښې او د هند له سمندره لرې پروت دی چې لاندې اقليمونه لري:

۱- صحرايي اقليم

زموږ د هېواد سهيل لوېديځې سيمي، لکه: فراه، لښکرگاه او نيمروز، صحرايي اقليم لري چې هلته باران لږ اوري، ورځې يې تودې او شپې يې سړې وي.

۲- نيمه صحرايي اقليم

زموږ د هېواد شمالي ولايتونه نيمه صحرايي اقليم لري؛ يعنې دوبی يې تود، وچ او ژمی يې په نسبي توگه سوړ او واورين وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- غرنۍ اقليم

د هېواد غرنۍ سيمې د ارتفاع له امله سړه هوا لري او په لوړو سيمو کې يې تل په ژمي کې واورې اورې.

۴- مديترانه يي اقليم

د ننگرهار، کونړ او لغمان ولايتونه مديترانه يي اقليم لري. اوړی يې تود او وچ او ژمی يې معتدل او باراني وي. په دغو ولايتونو کې د نارنج، مالتې او ليمو ونې ښه حاصل ورکوي.

زموږ هېواد د بېلابېلو اقليمونو د لرلو له امله د ډول ډول غلو او باغونو د روزلو وړتيا لري چې د هرې سيمې اقليمي ځانگړتياوو ته په پام سره د هماغې سيمې د اقليم ځانگړي نباتات پکې کرل کېږي.

فعاليت

په ډلو کې د اقليمي ځانگړتياوو د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ننگرهار، کونړ او لغمان ولايتونه څه ډول اقليم لري؟

۲- زموږ د هېواد کومې سيمې صحرايي اقليم لري؟

۳- د نيمه صحرايي اقليم ځانگړتياوې بيان کړئ؟

کورنۍ دنده

د افغانستان د اقليم په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د برېښنا تولید

پوښتنه

څه فکر کوئ، برېښنا څرنګه تولید پېږي؟

برېښنا هغه انرژي ده چې د تودوخې د رامنځته کېدو، روښنايي او د ماشينونو په کار اچولو او داسې نورو برخو کې ورځخه ګټه اخيستل کېږي.

افغانستان يو غرنی هېواد دی چې له غرونو څخه يې ډېر سيندونه سرچينه اخلي. هغه اوبه چې له غرنيو سيمو څخه هوارو سيمو ته رابهيږي، د يوې قوي لړونکي دي چې خلکو له پخوا څخه تر نن پورې له هغو څخه ډول ډول ګټې اخيستي دي؛ د بېلګې په توګه: خلک د کرنې په برخه کې له اوبو څخه د ګټې اخېستلو سربېره داوبو له قوې څخه د ژرندو او پايکوګانو په فعالولو او د توربينونو په نصبولو سره برېښنا توليد او له هغې څخه په روښنايي، د ماشينونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کار اچولو او داسې نورو برخو کې ګټه اخلي. ترڅو مهاله، زموږ په هېواد کې د برېښنا ډېر بندونه پرسیندونو ودان شوي دي چې مهم بندونه یې، د ماهیپر، نغلو، سروبي، درونټې، کجکي، جبل سراج، پلخمري او سلما بندونه دي. د دې بندونو برېښنا د هوایي او د ځمکې لاندې لینونو او کېبلونو په واسطه ښارونو او فابریکو ته لېږدول شوې ده.

زموږ په هېواد کې پر دې سربېره چې د اوبو له برېښنا څخه کار اخلي، د لمر او باد له انرژۍ څخه هم برېښنا ترلاسه کوي. حرارتي برېښنا د طبیعي ګازونو، نفتو او د ډبرو سکرو له انرژي څخه تولیدیږي. نن په نړۍ کې له هسته یي انرژۍ څخه هم زیاته برېښنا تولید وي.

فعالیت

په ډلو کې د برېښنا د تولید په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- خلکو په پخوا وختونو کې د اوبو له قوې څخه څرنګه کار اخېسته؟
۲- له اوبو څخه څنګه کار اخیستلای شو؟
۳- د سیند له اوبو څخه برېښنا څرنګه ترلاسه کیږي؟

کورنۍ دنده

د خپل هېواد د برېښنا د بندونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان کانونه او طبیعي زېرمې

پوښتنه

ستاسو په آند، د افغانستان مهم کانونه کوم دي؟

کان هغه ځای ته ویل کېږي چې په هغې کې د فلزاتو ډولونه او قیمتي ډبرې شتون لري.

افغانستان د ځمکنیو زېرمو او کانونو له امله شتمن هېواد دی. زموږ په هېواد کې کانونه اوطبیعي زېرمې، لکه: سره زر، سپین زر، لاجورد، زمرد، جست، مس، د ډبرو سکاره، طبیعي ګاز، نفت، مالګه، سلفر، ګوګړ، ګچ او داسې نور شتون لري.

د نفتو او طبیعي ګازونو زېرمې د تخار، کندز، جوزجان، فاریاب، بادغیس، هرات، پکتیکا او نورو ولایتونو کې تثبیت شوي دي. همداراز، د مسوکان د لوګر ولایت د عینکو په سیمه کې او د اوسپنې کان د بامیانو ولایت د حاجي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګک په سیمه کې موقعیت لري.

له بده مرغه تراوسه پورې د ځمکې لاندې له زیاترو زېرمو څخه په ښه او فني ډول ګټه نه ده اخېستل شوې. د ډبرو سکاره چې د تودوخې لپاره ورڅخه کار اخیستل کېږي، د بغلان ولایت د کرکر او آشپشتې له کانونو او د سمنګانو د دره صوف څخه او مالګه د تخار او هرات له نمکسار څخه لاسته راځي.

همدارنګه زینتي ډبرې، لکه: مرمر او رخام د غزني ولایت په جاغوري، ننګرهار، هلمند، کندهار، غوربند، میدان وردګ او پر نورو سیمو کې په پریمانه توګه موندل کېږي.

د کاني زېرمو صحیح او فني استخراج پرته له دې چې خلکو ته د کار زمینه برابروي، زموږ د هېواد د اقتصاد په لوړوالي کې هم ډېر ارزښتناک رول لري.

فعالیت

په ډلو کې د طبیعي زېرمو او د کانونو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ د هېواد په کومو ولایتونو کې د نفت او ګازو زېرمې شته لري؟

۲- د زینتي ډبرو نومونه واخلئ؟

۳- د ډبرو له سکرو څخه څ ه کار اخیستل کېږي؟

کورنۍ دنده

د عینکو د مسو د کان په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library